

Systematic review of multigrade classrooms studies

Sara Ebrahimi

Faculty member of Organization for Educational Research, Iranshahr, Tehran, Iran.

Abstract

The purpose of this study was to systematic review the studies of multigrade classrooms in Iran in order to classify and provide an overview of the challenges and the solutions identified and to analyze them. The present study was conducted by a qualitative method of systematic review. Reliable research were conducted by electronic search keywords of multigrade classroom, multigrade education and multigrade teaching in the databases of SID, Noormags, Google Scholar, Irandoc, Magiran, Comprehensive Portal of Humanities and The University of Tehran's Scientific Journals Database the period of 1396-1386. The process of identification, screening, qualification, and inclusion in the sample study was performed based on the PRISMA statement. In the searches, 204 studies were identified for systematic review. After eliminating duplicates and screening, finally, 35 studies that met the inclusion criteria were selected & analyzed. The selected documents were reviewed based on qualitative meta-analysis. In the analysis of multigrade classrooms challenges, findings indicated 5 main categories of challenges including challenges related to teachers, students, society and environment, curriculum elements and multigrade system which were examined separately or in combination. Also, in reviewing the research, the main solution to address each of these challenges was to design and develop a curriculum consistent with the characteristics of the local community. A program that is faithful to the national curriculum on the one hand and to the realities of the multigrade classrooms and the local community on the other. Accordingly, it is suggested that the national curriculum be modified in collaboration with teachers and multigrade experts, so that the curriculum of single-grade classrooms can be adapted and integrated based on the multigrade curriculum.

Keywords: systematic review, multigrade classrooms, challenges, solutions

مرور نظام‌مند مطالعات کلاس‌های چندپایه

سارا ابراهیمی*

استادیار، عضو هیئت علمی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش، مرور نظام‌مند مطالعات کلاس‌های چندپایه در ایران برای دسته‌بندی و ارائه تصویری کلی از چالش‌های کلاس‌های چندپایه و راهکارهای شناسایی شده و تحلیل آن‌ها بود. پژوهش حاضر به روش کیفی از نوع مرور نظام‌مند انجام شد. پژوهش‌های معتبر از طریق جست‌وجوی الکترونیکی کلیدواژه‌های کلاس‌های چندپایه، آموزش چندپایه و تدریس چندپایه در پایگاه‌های علمی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، مجلات تخصصی نور، گوگل اسکولار، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، بانک اطلاعات نشریات کشور، پرتال جامع علوم انسانی و سامانه نشر مجلات علمی دانشگاه تهران با در نظر گرفتن بازه زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۹ انجام شد. فرایند شناسایی، غربالگری، تعیین صلاحیت و ورود به مطالعه نمونه بر اساس بیانیه پریزما صورت گرفت. در جست‌وجوهای انجام شده ۲۰۴ مطالعه برای انجام مرور نظام‌مند شناسایی شدند که پس از حذف موارد تکراری و غربالگری‌های صورت گرفته شده، در نهایت ۳۵ پژوهش که دارای معیارهای ورود به مطالعه بودند انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفتند. مستندات انتخاب‌شده بر اساس فراتحلیل کیفی مورد بررسی قرار گرفت. در تحلیل چالش‌های مربوط به کلاس‌های چندپایه، یافته‌ها حاکی از پنج طبقه اصلی از چالش‌ها شامل چالش‌های مربوط به معلمان، دانش‌آموزان، جامعه و محیط، عناصر برنامه درسی و نظام چندپایه بود که به صورت جداگانه و یا ترکیبی بررسی شد. همچنین در مرور پژوهش‌ها، راهکار اصلی برای رفع هر یک از این چالش‌ها، طراحی و تدوین برنامه درسی سازگار با ویژگی‌های دانش‌آموزان و ویژگی‌های جامعه محلی بود. برنامه‌ای که از یک سو وفادار به برنامه درسی ملی و از سوی دیگر مرتبط با واقعیت‌های کلاس‌های چندپایه و جامعه محلی باشد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود برنامه درسی ملی با همکاری معلمان و کارشناسان چندپایه تعدیل شود؛ به گونه‌ای که بتوان برنامه درسی کلاس‌های تک‌پایه را بر اساس برنامه درسی کلاس‌های چندپایه تطبیق و یکپارچه نمود.

واژه‌های کلیدی: مرور نظام‌مند، کلاس‌های چندپایه، چالش‌ها، راهکارها

مقدمه

کنند (Vincent, 1999). دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه با مشارکت در بحث با بزرگسالان و دانش‌آموزان دیگر اطلاعات خود را به دست می‌آورند و با تبادل افکار و تعامل با کودکان دیگر در سطوح مختلف رشد، عدم تعادل شناختی را تجربه کرده و در نهایت رشد شناختی در آن‌ها صورت می‌گیرد.

بر اساس منطقه تقریبی رشد نظریه ویگوتسکی (Vygotsky, 1978)، سطح رشد کودکان به وسیله راهنمایی توسط بزرگسالان یا همسالان توانا تر تعیین می‌شود (Vincent, 1999). کودکانی که کمک و یاری بیشتری از افراد بزرگسال یا همسالان می‌گیرند، بیشتر از کودکانی که به تنهایی کار می‌کنند، یادگیری خود را افزایش می‌دهند. در کلاس‌های چندپایه، کودکان فعالانه با ذهنیت‌های گوناگون همسالان و افراد بزرگتر از خود درگیر می‌شوند و از این طریق زمینه یادگیری خود را آماده می‌سازند؛ به این ترتیب، کلاس‌های چندپایه به دلیل افزایش منطقه تقریبی رشد با راهنمایی بزرگسالان و همسالان توانا تر مورد تأیید است. مطابق با نظریه شناختی-اجتماعی بندورا (Bandura, 1977) کلاس‌های چندپایه به دلیل مشاهده و الگوگیری دانش‌آموزان کم سن و سال تر از دانش‌آموزان بزرگتر مورد پذیرشند. این کلاس‌ها کودک را با فرصت‌های فراوانی برای رقابت با کودکان دارای سطوح رشدی مختلف مواجه می‌سازند (Vincent, 1999).

بر اساس نظریه زیست‌بوم‌شناختی برونر (Bruner, 1990)، محیط‌هایی که کودک در آن زندگی می‌کند، در هم تنیده‌اند و کودک باید همواره با بزرگسالان تعامل داشته باشد. کلاس‌های چندپایه به دلیل ساختار ویژه خود و ایجاد ارتباط بین مدرسه، خانه و جامعه، کودک را با دنیای واقعی مواجه می‌سازند و مهارت‌های اجتماعی و هیجانی او را رشد می‌دهند (Vincent, 1999).

در ایران، کیفیت و چگونگی آموزش در کلاس‌های چندپایه، به عنوان یک ضرورت و واقعیت اجتناب‌ناپذیر،

آموزش «چندپایه»، پدیده‌ای جهانی است فلسفه وجودی آن در اغلب کشورها، دستیابی به هدف بین‌المللی آموزش برای همه است. این نوع آموزش، ضمن اینکه سهم قابل توجهی از آموزش برای همه را به خود اختصاص می‌دهد، در پی دسترسی به آموزش باکیفیت است (Unesco, 2015; quoted from Kohandel, 2018). کلاس‌های چندپایه از طریق افزایش دسترسی کودکان به‌ویژه دختران به فرصت‌های آموزشی، نقش مهمی را در کمک به کشورها در رسیدن به اهداف هزاره و کاهش فقر ایفا می‌کنند (Pridmore & Vu, 2006)؛ در ایران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ حدود ۶۴۰۰۰۰ دانش‌آموز در ۴۸۰۰۰ کلاس چندپایه تحصیل می‌کردند که حدود ۴/۲۳ درصد از دانش‌آموزان کشور را تشکیل می‌دادند (Statistical findings of the Ministry of Education, 2020). (Little, 2001). معتقد است کلاس‌های چندپایه کلاس‌هایی مانند گروه‌های خانوادگی‌اند که این گروه‌ها رشد شناختی، اجتماعی و هیجانی دانش‌آموزان را تسریع می‌کنند. از دیگر مزایای برگزاری کلاس‌های چندپایه می‌توان به دانش‌آموزمحوری، انعطاف‌پذیری، فردی‌شدن آموزش، تدریس توسط همسالان، پیشرفت تحصیلی، رشد مهارت‌های حل مسأله، رشد عزت نفس و خودپنداره، درک بهتر بین معلمان و دانش‌آموزان، مشارکت اجتماعی بیشتر و رقابت سالم اشاره کرد (Samadian, 2013; Pourmousavi, 2017; Makusana & Kapisa, 2007).

کلاس‌های چندپایه از دیدگاه نظریه‌پردازان مختلفی حمایت می‌شود. بر اساس نظریه پیاژه (Piaget, 1973)، تعامل با همسالان، عامل تأثیرگذار مهمی برای رشد کودک است که از تبادلات شناختی ناشی می‌شود. این تبادل افکار، ذهن کودک را برای در نظر گرفتن دیدگاه دیگران و تجربه فعالیت با کودکان در سطوح مختلف رشد، آماده می‌کند. در مدارس، کودکان نیاز دارند تا فعالیت‌های واقعی را در بستر تعاملات کلاسی، تجربه

Brown, Kivunja, Maxwell & Kuyini, 2013؛ مشکلات مربوط به محیط اجتماعی که این دسته از چالش‌ها مواردی از جمله دوزبانه بودن دانش‌آموزان و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی و رشد اجتماعی و عاطفی، ضعف دانش و اطلاعات دانش‌آموزان، پایین بودن حق سرانه مدارس چندپایه، عدم رسیدگی و مشارکت اندک اولیا در تحصیل فرزندان، نبود محیط غنی فرهنگی و عدم تطابق عملکرد خانه و مدرسه، نگرش منفی معلمان، والدین و کارکنان آموزشی به تدریس چندپایه، غیبت معلم و دانش‌آموزان، تردد همکاران در مدارس چندپایه، مشکلات تغذیه و بهداشت، عدم مشارکت جامعه در فعالیت‌های مدرسه و ... را در بر می‌گیرد (Okamoto & Bashiri Hadadan, Mahmoudi, Potane, 2020؛ Aghazadeh, 2015؛ Rezapour & Adib, 2015؛ Azizi Hani Garmale, 2013) و مشکلات مربوط به محیط فیزیکی که این دسته از چالش‌ها مواردی از جمله نامناسب بودن فضای آموزشی، انزوا به سبب موقعیت جغرافیایی و صعب‌العبور بودن مسیرها، امکانات رفاهی ناکافی برای بیتوته معلمان، استاندارد نبودن مدارس چندپایه و ... را در بر می‌گیرد (Aghazadeh, Samadian, Fazli & Rakhshani, 2015؛ 2013؛ Makusana & Kapisa, Noorolahi, 2013؛ 2007؛ Little, 2005).

پژوهش‌های بسیاری، اثربخشی آموزش چندپایه را بر تحقق اهداف برنامه درسی، تسهیل یادگیری و آموزش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی و کارایی این کلاس‌ها نشان داده‌اند (Maenavi, 2020؛ Bahari Babadi, 2017؛ Pourmand, 2018؛ 2020؛ Azizi & Hosein Panahi, Asadi Yeganeh, 2017؛ Mariano & Kirby, Taherizadeh, 2013؛ 2013؛ Bongala, Bobis, Castillo & (2009). پژوهش‌های (Naparan & Alinsug, 2020؛ Marasigan, 2020؛ Pourmand, Mahdavi pour, 2018؛ Khezri, 2018؛ Norouzi, Zarei Zavaraki & Delavar, 2017

نه انتخاب و فرصت هدفمند، مطرح است. یکی از دلایل عمده کم‌توجهی به کلاس‌های چندپایه، احاطه الگوی فعلی آموزش است که در اداره کلاس‌های تک‌پایه مورد استفاده قرار می‌گیرد. اگر قرار است آموزش چندپایه از قید و بندهای نظام فعلی آزاد شود، نیازمند تغییراتی است که به بهبود کیفیت آموزش و پرورش کلاس‌های چندپایه منجر شود (Aghazadeh & Fazli, 2010). برای تحقق این تغییرات، پژوهش‌های بسیاری به کلاس‌های چندپایه پرداخته‌اند؛ در این پژوهش‌ها، به‌ویژه بر چالش‌های کلاس‌های چندپایه به عنوان واقعیتی که بر معلمان و مسئولان نظام آموزشی آشکار است، تأکید شده است؛ چالش‌هایی مانند مشکلات مربوط به محیط یادگیری که این دسته از چالش‌ها مواردی از جمله کمبود وقت، ترکیب سنی و جنسی دانش‌آموزان دختر و پسر در یک کلاس و تفاوت‌های فردی، نداشتن فرصت تمرین و ارزشیابی مستمر، ترکیب‌بندی کلاس‌ها، ایجاد مزاحمت توسط دیگر پایه‌ها، نبود نظارت، نبود مواد یادگیری و امکانات و تجهیزات آموزشی، حجم زیاد مطالب آموزشی و حجم کاری معلم، عدم آموزش راهبردهای تدریس و مدیریت کلاس درس به صورت عملی به معلمان، نبود برنامه درسی مناسب کلاس‌های چندپایه یا عدم تعدیل برنامه درسی ملی، مشکلات گروه‌بندی دانش‌آموزان، درصد قبولی در عملکرد مدارس، عدم توجه به تربیت معلم برای کلاس‌های چندپایه، نداشتن طرح درس مناسب توسط معلمان، نبود گروه‌های آموزشی چندپایه، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان در مورد شیوه اداره و برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه، فقدان امکانات ادامه تحصیل در دوره متوسطه، اختلالات یادگیری و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و مسائل بهداشتی و روانی یادگیرندگان و ... را در بر می‌گیرد (Abolkashif, Ebrahimi, Bahari Babadi, 2017؛ Nouri, 2018؛ Enayati, Zameni & Movahedian, 2016؛ 2016؛ Unesco, 2015؛ Mortazavizadeh, 2015؛ Kucita, Noorolahi, 2013؛ Aghazadeh, 2015

ندارند و از نتایج بررسی‌های انجام شده نیز استفاده مؤثری نشده است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف مرور نظام‌مند پژوهش‌های کلاس‌های چندپایه در کشور با تأکید بر چالش‌ها و راهکارها برای ارائه بینشی مفید به برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان نظام آموزشی صورت گرفت تا بتوان از نتایج پژوهش‌های پراکنده از لحاظ زمانی و مکانی، به شیوه‌ای عمل‌گرایانه در راستای بهبود آموزش معلمان و یادگیری دانش‌آموزان این کلاس‌ها بهره برد. نتایج این مطالعه، ضمن تأکید بر اهمیت آموزش در کلاس‌های چندپایه به عنوان یکی از اشکال آموزش ابتدایی در نظام آموزش و پرورش که می‌تواند نیاز کشور را در محو بی‌سوادی و دستیابی به آموزش و پرورش عمومی برآورده سازد، می‌تواند در تدوین برنامه‌های درسی سازگار و منعطف با شرایط کلاس‌های چندپایه مورد استفاده قرار گیرد و شکاف بین آنچه هست و آنچه باید باشد را به حداقل برساند. علاوه بر این، ضرورت پژوهش حاضر را می‌توان با تأکیدی که در اسناد بالادستی بر کلاس‌های چندپایه و مطالعات این حوزه شده است (بند ۵ از فصل ۷، راهکارهای ۳، ۵ و ۷ از فصل ۷) دریافت. برای دستیابی به این اهداف پژوهش حاضر قصد دارد به این سؤال‌ها پاسخ دهد: چالش‌های کلاس‌های چندپایه در ایران کدامند؟ راهکارهای رفع چالش‌های کلاس‌های چندپایه در ایران چیست؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش کیفی از نوع مرور نظام‌مند در سال ۱۳۹۹ طراحی و منطبق با دستورالعمل مطالعات مروری نظام‌مند پریزما (PRISMA) (Moher, Liberati, Tetzlaff & Altman, 2009) انجام شد. جامعه پژوهش شامل تمام پژوهش‌های کمی و کیفی در قالب مقاله و پایان‌نامه در حوزه کلاس‌های چندپایه در داخل کشور در فاصله سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۸۶) بود که ۲۰۴ پژوهش را در برمی‌گرفت. از این تعداد، با استفاده از روش نمونه‌گیری

Emami, 2017؛ Checchi & De Paola, 2017؛ Smit & Engeli, 2015؛ Alizadeh, 2016؛ Quail & Smyth, 2014؛ 2015) نیز بر تأثیر روش‌های تدریس مشارکتی، ترکیبی و تلفیقی، همیاری و روش بارش مغزی بر خودراهبری، پیشرفت تحصیلی، انگیزه، نگرش، خودکارآمدی و درگیری تحصیلی و در مجموع مهارت‌های شناختی و غیرشناختی تأکید کرده‌اند.

هریک از این پژوهش‌ها جهت‌گیری‌های متفاوتی دارند؛ دسته‌ای از پژوهش‌ها، چالش‌های کلاس‌های چندپایه را بررسی نمودند، دسته‌ای دیگر بر اثربخشی کلاس‌های چندپایه نسبت به کلاس‌های تک‌پایه در پرورش مهارت‌های شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان تأکید داشته‌اند و بعضی پژوهش‌ها نیز تأثیر انواع روش‌های تدریس را در کلاس‌های چندپایه بررسی کرده‌اند. هریک از این پژوهش‌ها به صورت جزئی به دانش اجرای درست آموزش در این کلاس‌ها کمک کرده‌اند؛ اما تاکنون کمتر نگاه جامع و مروری نظام‌مند بر این پژوهش‌ها صورت گرفته است؛ اینکه تا چه اندازه این پژوهش‌ها توانسته‌اند چارچوب قابل‌اعتمادی برای سیاست‌گذاری‌های علمی و کلان فراهم کنند و چه دستاوردی داشته‌اند، برآیند کلی این پژوهش‌ها چه بوده و جهت و رویکرد نظری و روش‌شناختی آن‌ها به چه سمتی بوده است؟ بر این اساس، انجام پژوهش‌های دیگری که یافته‌های پژوهشی موجود را ترکیب و سازمان‌دهی کند و یا نگاهی همه‌جانبه در شناسایی چالش‌ها و راهکارهای مواجهه با آن‌ها در این نوع کلاس‌ها با تأکید بر عناصر برنامه درسی داشته باشد، ضروری است؛ زیرا تبادل تجربه، نوآوری، ابتکار و تنوع راهکارها در بین پژوهشگران برای ارتقای کارایی نظام آموزش و پرورش، امری انکارناپذیر است. همچنین اگرچه در نظام آموزشی کشور در برقراری عدالت آموزشی از کلاس‌های چندپایه استفاده می‌شود؛ اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که اقدام جدی و مثبتی در این زمینه صورت نگرفته و کلاس‌های چندپایه، سیستم آموزشی مستقل یا متناسب با شرایط این کلاس‌ها را

بدون متن کامل و مقاله در همایش. با توجه به معیار شایستگی در مرحله سوم؛ یعنی حذف مقاله‌ها با بررسی متن کامل آن‌ها، به علت ناکافی و نامناسب بودن اطلاعات و کیفیت پایین پژوهش‌ها با استفاده از چک‌لیست ارزیابی کیفیت منابع، مقاله‌های مرتبط با موضوع و هدف، شناسایی و وارد مرحله مطالعه شدند.

بررسی کیفی پژوهش‌ها از نظر روش اجرا و نحوه گزارش‌دهی بر اساس بیانیه پریزما (Moher et al, 2009) انجام شد. بیانیه پریزما دارای یک چک‌لیست ۲۷ آیتمی است و هر آیت ۳ گزینه را (قابل اجرا نیست، گزارش نشده است و گزارش شده است) در بر می‌گیرد که در آن چگونگی نگارش عنوان، خلاصه، روش‌ها، نتایج، بحث و منبع تأمین‌کننده بودجه مطالعه مورد سؤال قرار گرفته است. در پژوهش حاضر، در صورت واضح نبودن معیارهای پریزما، خواندن قسمت‌های مبهم، چند بار تکرار می‌شد تا برداشت دقیقی از آن حاصل شود. برای تأمین اعتبار پژوهش، تمام پژوهش‌ها را دو ارزیاب با استفاده از چک‌لیست‌های موجود ارزیابی می‌کردند و موارد اختلاف به فرد سوم ارجاع داده می‌شد که کدام پژوهش بماند یا از مطالعه حذف شود. در نهایت، پژوهش‌هایی که بر اساس توافق نظر میان پژوهشگران به بیش از ۸۰ درصد عناوین چک‌لیست اشاره کرده بودند، وارد این مرور نظام‌مند شدند. در مجموع ۲۰۴ پژوهش مرتبط با کلاس‌های چندپایه به دست آمد که پس از بررسی نهایتاً ۳۵ پژوهش باقی ماندند. خلاصه مراحل مطالعه مروری بر اساس بیانیه پریزما در شکل (۱) مشاهده می‌شود.

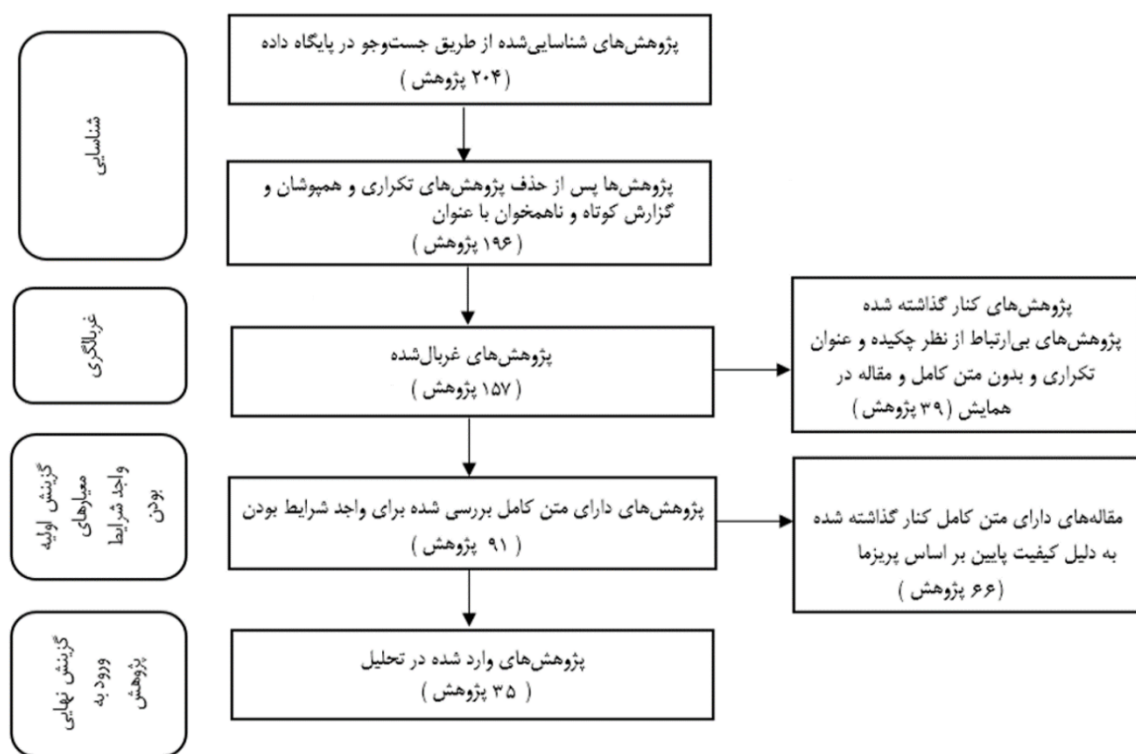
داده‌های پژوهش، پس از مطالعه دقیق و جمع‌آوری اطلاعات لازم از مطالعه‌های پذیرفته شده شامل نام نویسندگان، سال انتشار، عنوان پژوهش، نوع، روش نمونه و نتایج در چک‌لیست استخراج داده، با استفاده از روش فراتحلیل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. مشخصات پژوهش‌های منتخب در جدول (۱) ارائه شده است.

هفتمند، ۳۵ پژوهش که به چالش‌های کلاس‌های چندپایه و راهکارهای مواجهه با آن‌ها پرداخته بودند، به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از چک‌لیست ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها بر اساس بیانیه پریزما و چک‌لیست استخراج داده از پژوهش‌های پذیرفته شده استفاده شد.

راهبرد جست‌وجو: مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های مرتبط با کلاس‌های چندپایه با استفاده از کلیدواژه‌های کلاس‌های چندپایه، آموزش چندپایه و تدریس چندپایه در پایگاه‌های علمی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، مجلات تخصصی نور، گوگل اسکولار، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، بانک اطلاعات نشریات کشور، پرتال جامع علوم انسانی و سامانه نشر مجلات علمی دانشگاه تهران با در نظر گرفتن بازه زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۹ برای انتشار پژوهش‌ها، مورد جست‌وجو قرار گرفت.

معیارهای ورود و خروج: معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از: پژوهش‌های کمی و کیفی با موضوع کلاس‌های چندپایه؛ پژوهش‌های داخلی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۹؛ پژوهش‌های منتشرشده به زبان فارسی؛ پژوهش‌های در قالب پایان‌نامه و مقاله؛ مقاله‌های علمی-پژوهشی با متن کامل و قابل دریافت؛ چکیده مقاله‌هایی که داده‌ها را به طور کامل در اختیار قرار می‌دادند و پژوهش‌هایی که به حداکثر (بیش از ۸۰ درصد) عناوین چک‌لیست پریزما اشاره کرده بودند.

در فرایند بررسی پژوهش‌ها، پس از جست‌وجوی اولیه بر اساس کلیدواژه‌ها، تمام مطالعه‌های مرتبط با کلاس‌های چندپایه از پایگاه‌های اطلاعاتی یاد شده توسط پژوهشگر شناسایی شد؛ سپس پژوهش‌هایی که در عنوان و چکیده آن‌ها به کلاس‌های چندپایه اشاره شده بود وارد فهرست اولیه شد و بقیه از فهرست خارج شدند. پژوهش‌های باقیمانده وارد مرحله غربالگری شدند. معیار غربالگری عبارت بود از ارتباط با موضوع و هدف مطالعه در عنوان و چکیده و حذف پژوهش‌های غیرمرتبط و

شکل ۱. خلاصه مراحل مطالعه مروری بر مبنای بیانیه پریزما (Moher et al, 2009)

جدول ۱. مشخصات پژوهش‌های منتخب کلاس‌های چندپایه در سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۹

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۱	وکیلی قصریان	۱۳۹۰	چالش‌های تدریس در مناطق روستایی مطالعه موردی	پایان نامه	معلمان روستایی منطقه موچش در کردستان	کیفی	چالش‌های اساسی کلاس‌های چندپایه عبارت بودند از: چالش‌های خاص تدریس، چالش‌های شخصی معلمان، چالش‌های زمینه‌ای تدریس در مناطق روستایی و چالش‌های اداری. راهکارها عبارت بودند از: کاهش تمرکز در برنامه‌های درسی و افزایش مشارکت معلمان در تدوین سیاست‌های سیستم آموزش و پرورش، افزایش فرصت‌های رشد شغلی و حرفه‌ای معلمان روستایی، بازسازمان‌دهی برنامه‌های آموزش معلمان قبل و ضمن خدمت، بهبود امکانات مدارس روستایی و توسعه سازمان غیررسمی و بهبود روابط انسانی.
۲	عزیزی‌هانه‌گرمله	۱۳۹۲	چالش‌های تدریس در کلاس‌های چندپایه دوره راهنمایی	پایان نامه	۳۰ نفر از معلمان کلاس‌های چندپایه	کیفی	استفاده از سه شیوه برنامه‌ریزی پایه‌محوری، گروهی و تلفیقی، استفاده از دانش‌آموزان مستعد و منضبط پایه‌های بالاتر برای انجام ارزشیابی از دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها، تهیه بانک سؤال‌ها پیش از شروع سال تحصیلی به

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۳	بشیری حدادان	۱۳۹۲	تحصیلی و ارائه راهکارهایی برای بهبود آن	پایان نامه	۲۰ نفر از معلمان چندپایه و ۴ نفر از کارشناسان ابتدایی	کیفی	تفکیک هر درس برای هر پایه، استفاده از خودآزمون در کلاس درس و طراحی سؤال‌های آزمون توسط خود دانش‌آموزان به عنوان راهکارها.
۴	حسینی	۱۳۹۳	مطالعه تطبیقی وضعیت حرفه‌ای و نظام تربیت معلم کلاس-های چندپایه ایران با کانادا، یونان و اندونزی	پایان نامه	منابع چندپایه کانادا و یونان، اندونزی و ایران	کیفی	تأکید بر استفاده از آموزش‌های عملی و ادغام برنامه‌های تئوری و عملی، برگزاری دوره‌های حضوری آموزش ضمن خدمت و استفاده از روش‌های غیرحضوری مانند برنامه‌های زنده تلویزیونی، وبسایت‌های مختلف، پروژه‌ها، برگزاری سمینارها، کنفرانس‌ها و کارگاه‌ها به عنوان راهکارهای رفع مشکلات.
۵	بشیری حدادان، محمودی، رضاپور و ادیب	۱۳۹۴	توصیف تجارب و ادراک معلمان و کارشناسان از آموزش در کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی مناطق روستایی کلیر	مقاله	۴ نفر کارشناس آموزشی و ۲۰ نفر از معلمان چندپایه ابتدایی	توصیفی	چالش‌ها عبارت بودند از مشکلات مربوط به: مختلط بودن، دو زبانی، آموزش اندک، کمبود وقت آموزشی، کمبود سرانه، امکانات و وسایل کمک‌آموزشی، عدم نظارت کارشناسان، کم‌توجهی خانواده و عدم ارتباط با مدرسه، عدم مطابقت چندپایگی با ساختار نظام آموزش فعلی. راهکارها عبارت بودند از: تخصیص تجهیزات و وسایل کمک آموزشی بدون توجه به سقف دانش‌آموزی، استفاده از دوره‌های ضمن خدمت، نظارت مدیران مجتمع از مسائل و مشکلات، برگزاری دوره‌های آمادگی برای دانش‌آموزان پیش از دبستان، اختصاص امتیاز مالی بیشتر، استفاده از نیروهای بومی، برگزاری جلسات

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۶	عربی آپسک	۱۳۹۴	تأثیر یادگیری ترکیبی بر پیشرفت تحصیلی و یادداری دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه در درس فارسی	پایان نامه	۲ کلاس چندپایه قائنات	شبه آزمایشی	آموزشی برای خانواده‌ها، افزایش مدت زمان آموزش با توجه به نیاز هر پایه؛ در نظر گرفتن معلم مجزا برای دروسی با حجم سنگین؛ تدوین کتب درسی ویژه با حجم کمتر، استفاده از مجتمع‌های آموزشی و به‌کارگیری تجربه‌های والدین و دانش‌آموزان. تأکید بر آموزش مبتنی بر فناوری رایانه، تلفن همراه و تبلت.
۷	لجم اورک مرادی، رحیمی دوست و شاهی	۱۳۹۵	ارزشیابی دوره‌های توانمندسازی معلمان مقطع ابتدایی عشایری	مقاله	در بخش کیفی ۱۵ نفر از مسئولان آموزش عشایر و در بخش کمی ۱۱۰ معلم ابتدایی عشایر ایذه	آمیخته	نقاط قوت دوره‌ها عبارتند از: افزایش دانش، افزایش مهارت، افزایش نگرش، آشنایی با اطلاعات و مهارت‌های جدید تدریس و همفکری معلمان با یکدیگر، تبادل نظر و استفاده از راهکارها برای اداره بهتر کلاس‌ها و نقاط ضعف دوره‌ها عبارتند از: کوتاه بودن ساعات دوره و برگزاری آن در کلاس‌ها، کمبود رسانه‌های آموزشی، اجرای دوره‌ها در زمان نامناسب، عدم تناسب دوره‌ها با نیازهای آموزشی معلمان عشایر، ضعف علمی مدرسان دوره، ضعف محتوایی ارائه شده در دوره‌ها از لحاظ به‌روزر بودن.
۸	پیری و شاهی	۱۳۹۵	تأثیر آموزش چندرسانه‌ای بر درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر پایه ششم کلاس‌های چندپایه عشایری در درس علوم تجربی	مقاله	۴۰ نفر (۱۹ دختر و ۲۱ پسر) از دانش‌آموزان پایه ششم عشایری	توصیفی	آموزش چندرسانه‌ای بر درگیری تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر اثربخش بود.

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۹	رحمانی	۱۳۹۶	مدیریت زمان در کلاس‌های چندپایه (اقدام پژوهی)	مقاله	مدارس چندپایه	توصیفی	با اجرای طرح همیار معلم، علاوه بر افزایش زمان فعال آموزش، مشکل بودجه‌بندی دروس، استعداد‌های پنهان و بروز خلاقیت‌های نهفته و یادگیری مطالب درسی مرتفع شد.
۱۰	قنبری و نیکخواه	۱۳۹۶	معلمان کلاس‌های چندپایه فرصت‌ها و محدودیت‌های این کلاس‌ها را چه چیزی می‌دانند؟	مقاله	۱۸ معلم کلاس‌های چندپایه چهارمحال و بختیاری	توصیفی	فرصت‌ها عبارت بودند از: دانش‌آموزمحوری، بسترسازی برای یادگیری اکتشافی و تدریس مشارکتی و حل مسأله، افزایش کارگروهی، اعتماد به نفس، مسئولیت‌پذیری، ثبات عاطفی و خودمدیریتی. محدودیت‌ها عبارت بودند از: کمبود زمان، کم‌رنگ شدن بعضی دروس، کمبود اطلاعات و مسئولیت زیاد معلمان، ضعف دانش، حواس‌پرتی و مشکل سازمان‌دهی دانش‌آموزان، نامناسب بودن ترکیب سنی و جنسی، عدم همکاری اولیا، کمبود و کیفیت پایین امکانات و فضای آموزشی، کمبود نیروی خدماتی و امکانات بهداشتی.
۱۱	تورانی و عارف‌نژاد	۱۳۹۶	موانع و شیوه‌های جذب کودکان بازمانده از تحصیل در مناطق روستایی و عشایری	مقاله و	در بخش کیفی کودکان بازمانده از تحصیل، والدین آن‌ها و مسئولان منطقه‌ای و استانی و در بخش کمی ۳۷۶ نفر از معلمان و مدیران مدارس روستایی و عشایری آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی	آمیخته	موانع عبارت بودند از: نگرش‌های جنسیتی و تأثیر اطرافیان؛ باورهای فردی؛ فقدان مدرسه و عامل راه؛ وضعیت اقتصادی خانواده و دیگر عوامل اقتصادی؛ صلاحیت‌های معلمی و امکانات آموزشی؛ راهکارها عبارت بودند از: توانمندسازی معلمان، امکان حضور در مدرسه، ارتقای کیفیت، فرهنگ‌سازی، اقتصاد و انعطاف در زمان.
۱۲	الماسیان	۱۳۹۵	آسیب‌شناسی آموزش در	پایان نامه	۱۲ معلمان مدارس	کیفی	چالش‌های آموزش در کلاس‌های چندپایه عبارت بودند از: کمبود زمان، فقدان

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
			کلاس‌های چندپایه از دیدگاه معلمان مدارس ابتدایی چندپایه شهرستان دلفان		چندپایه دلفان		تجهیزات و وسایل کمک‌آموزشی، حجم زیاد کتب‌درسی و کم‌اهمیت شدن برخی دروس، نبود برنامه‌درسی مناسب، مختلط بودن و تفاوت سنی دانش‌آموزان، ضعف بنیة علمی و دوزبانگی، عدم رضایت‌مندی و مشغله کاری معلمان، کمبود آموزش‌های ضمن خدمت، نبود کادر آموزش‌دیده، نامناسب بودن فضای آموزشی، بی‌ثباتی نیروی آموزشی.
۱۳	بهاری بابادی	۱۳۹۶	شناسایی چالش‌های آموزشی کلاس‌های چندپایه عشایری شهرستان لالی	پایان نامه	۱۱۰ معلم کلاس‌های چندپایه لالی	توصیفی	چالش‌ها عبارت بودند از: کمبود وقت، همکاری اندک والدین، نامناسب بودن فضای آموزشی، بی‌انگیزه بودن دانش‌آموزان، تدریس با شیوه سنتی، نبود محیط غنی فرهنگی، شرایط سخت محیطی و ...
۱۴	صفائی‌راد	۱۳۹۶	طراحی فعالیت‌های یاددهی-یادگیری تلفیقی چندپایه برای خواندن و مطالعات اجتماعی در دوره دوم ابتدایی و اعتباربخشی به آن	پایان نامه	منابع چندپایه و استادان و کارشناسان با تجارب علمی و عملی تدریس در کلاس‌های چندپایه تهران	کیفی	اصول طراحی فعالیت تلفیقی، از طریق اهداف و پیام هر درس و ارتباطات طولی و عرضی محتواهای آموزشی مورد نظر، قابل شناسایی است.
۱۵	پورمند، نوروزی، زارعی زوارکی و دلاور	۱۳۹۶	تأثیر روش تدریس گروهی آموزش همزمان موضوعات مشترک با سطوح	مقاله	دو کلاس چندپایه با ۲۰ دانش‌آموز سردشت	شبه آزمایشی	آموزش گروهی با توجه به پتانسیلی که برای درگیرکردن دانش‌آموزان در فرایند یادگیری و افزایش حس همکاری دارد یادگیری بیشتری را در یادگیرنده به وجود می‌آورد در نتیجه یادگیری دانش‌آموزان آموزش‌دیده با روش تدریس همزمان موضوعات مشترک با پیچیدگی متفاوت در پایه‌های گوناگون بیشتر است.

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۱۶	پودات	۱۳۹۶	عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت آموزشی در مدارس چندپایه دوره ابتدایی ناحیه یک بندرعباس	پایان نامه	۱۲۰ معلم و مدیرآموزگار مدارس چندپایه بندرعباس	توصیفی	دانش و شایستگی و مهارت معلمان در کلاس‌های چندپایه، بهره‌مندی از فناوری، خلاقیت و نوآوری و نگرش مثبت نسبت به توانمندی‌های دانش‌آموزان، بهبود کیفیت تدریس را در پی دارد.
۱۷	اسدی یگانه	۱۳۹۶	مطالعه راهکارهای کیفیت‌بخشی کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی شهرستان فرمهبین	پایان نامه	۶۰ معلم کلاس‌های چندپایه فرمهبین	آمیخته	بین عوامل برنامه‌دستی، معلم، رابطه معلم و شاگرد، روش‌های ارزشیابی، امکانات و تجهیزات، فرایند یاددهی-یادگیری، فرایند ساختی-سازمانی و کیفیت‌بخشی به کلاس‌های چندپایه رابطه مثبتی وجود داشت. راهکارها عبارت بودند از: برنامه‌ریزی صحیح و متناسب با کلاس‌های چندپایه، حمایت‌های همه‌جانبه از معلمان، تلاش معلمان در به‌روز نمودن دانش تدریس در این کلاس‌ها و همکاری اولیا با مدارس چندپایه.
۱۸	بهرامی و رومانی	۱۳۹۶	مشکلات در مدارس چندپایه؛ روش یادگیری، مواد و منطقه	پایان نامه	۵ نفر از معلمان کلاس‌های چندپایه چگنی	کیفی	مهم‌ترین مشکل در کلاس‌های چندپایه، مشکل کمبود وقت است که برای جبران این مشکل اکثر معلمان از وقت دروسی مثل هنر و ورزش کم کرده و به زمان تدریس دروس پایه مثل فارسی و ریاضی می‌افزایند. رویکرد خودگردان توانسته تا حدودی مشکل کمبود وقت را جبران کند. همچنین، نوع منطقه و ویژگی‌های بومی و محلی آن در تدریس معلم در مدارس چندپایه نقش دارد.
۱۹	مرتضوی‌زاده، نیلی، نصراصفهانی و حسنی	۱۳۹۷	واکاوی دیدگاه معلمان در مورد مشکلات اجرایی طرح	مقاله	۲۰ کلاس چندپایه و کهگیلویه و بویراحمد	توصیفی	مهم‌ترین مشکلات اجرایی طرح ارزشیابی کیفی-توصیفی عبارت بودند از: کمبود وقت، وجود پایه‌های مختلف در کلاس، ترجیح ارزشیابی کمی بر ارزشیابی کیفی-توصیفی، فقدان آموزش و حمایت معلمان در زمینه

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
			ارزشیابی کیفی توصیفی در کلاس‌های چندپایه و ارائه راهکارهایی برای رفع آن‌ها				طرح ارزشیابی کیفی-توصیفی، حواس‌پرتی دانش‌آموزان موقع ارزشیابی، کمبود فضا، امکانات و مواد آموزشی.
۲۰	کریمی و غفوری	۱۳۹۷	مزیت‌ها و محدودیت‌های کلاس‌های چندپایه براساس تجارب زیستهٔ معلمان کلاس‌های چندپایه	مقاله	۱۲ معلم چندپایه کرمانشاه	توصیفی	مزایای کلاس‌های چندپایه عبارت بودند از: امکان استفاده دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر و پایین‌تر از تدریس سایر پایه‌ها، تثبیت یادگیری از طریق همیاری معلم، توسعه مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی و ... . محدودیت‌ها عبارت بودند از: کمبود زمان برای تدریس و مشکلات کنترل کلاس، سیستم ۳-۶ که تعداد پایه در کلاس را افزایش داده و با حضور دانش‌آموزان دختر و پسر پایهٔ ششم که در بحران بلوغ قرار دارند، مشکلاتی را در پیشگیری از برخی آسیب‌ها و کنترل کلاس ایجاد می‌کند، عدم توجه به ضرورت تجهیز این کلاس‌ها به فناوری‌های نو، ضعف انتخاب راهبران آموزشی و محدودیت‌های اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها.
۲۱	پورمند	۱۳۹۷	طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش برای کلاس‌های چندپایه و بررسی تأثیر آن بر یادگیری دانش‌آموزان این کلاس‌ها	پایان نامه	در بخش کیفی منابع نظری و پژوهشی کلاس‌های چندپایه و ۱۱ نفر از متخصصان و در بخش کمی ۳۰ نفر از متخصصان علوم تربیتی و برنامه‌	آمیخته	مشکلات کلاس‌های چندپایه شامل چالش‌های مربوط به برنامهٔ درسی، معلمان، دانش‌آموزان، جامعه و محیط و سیستم آموزشی چندپایه بود. الگو شامل مؤلفه‌های اهداف، تجزیه و تحلیل، آماده‌سازی محتوای چندپایه، طراحی تجارب یادگیری، انتخاب رسانه، ابزار و روش، ارائه، انطباق و ارزشیابی بود. بررسی اعتبار درونی الگوی حاکی از تفاوت معنادار بین میانگین نمرات دو گروه آزمایش و کنترل بود. همچنین بررسی اعتبار بیرونی الگو بیانگر تأثیر مثبت بر یادگیری دانش‌آموزان در گروه آزمایش بود.

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۲۲	بوگری	۱۳۹۷	دیدگاه متخصصان آموزشی پیرامون ارزشیابی کیفی- ارزشیابی	پایان نامه	ریزی درسی و دو مدرسه چندپایه روستایی سردشت با ۴۵ دانش‌آموز	کیفی	موانع اجرای طرح ارزشیابی کیفی-توصیفی عبارت بودند از: کمبود وقت، فقدان آموزش معلمان و عدم پشتیبانی آموزش و پرورش.
۲۳	مهدوی‌پور	۱۳۹۷	تأثیر روش تدریس تلفیقی انگیزش تحصیلی، درگیری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه پایه دوم، سوم و چهارم الیگودرز	پایان نامه	۳۰ دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه پایه دوم، سوم و چهارم الیگودرز	شبه آزمایشی	روش تدریس تلفیقی منجر به عملکرد بهتر دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه در هر سه متغیر انگیزش تحصیلی، درگیری تحصیلی و پیشرفت تحصیلی شد.
۲۴	انصاری و حسنی کریم‌آباد	۱۳۹۸	توصیف تجارب زیست‌شده معلمان دوره ابتدایی در کلاس‌های چندپایه (مطالعه)	مقاله	۳۰ نفر (۱۹ مرد و ۱۱ زن) معلم چندپایه انزلی	توصیفی	دو تجربه زیسته متفاوت بر محوریت مشکلات وجود داشت. تجربه زیسته معلمانی که شیوه‌های مدیریتی، تدریس، ارزشیابی، فرایند یاددهی-یادگیری، برنامه هفتگی و طرح درس را به گونه‌ای سازمان می‌دادند که مشارکت و تعامل دانش‌آموزان را در کلاس افزایش دهند. تجربه زیسته دیگر نشان می‌داد که معلمان بیشتر مسئولیت کلاس را بر عهده دارند و از شیوه‌هایی استفاده

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
			موردی: کلاس‌های چندپایه اداره آموزش و پرورش منطقه (انزلی)				می‌کنند که حداقل مشارکت دانش‌آموزان را در پی دارد.
۲۵	طاهری‌زاده و شعبانی	۱۳۹۸	برنامه درسی بومی‌شده، ضرورت انکارناپذیر برای کلاس‌های چندپایه	مقاله	منابع نظری و پژوهشی داخلی کلاس‌های چندپایه	توصیفی	کلاس‌های چندپایه، یکی از جنبه‌های مغفول برنامه درسی ملی است و با توجه به وجود این کلاس‌ها در نظام آموزش رسمی کشور، راهکارها و پشتیبانی‌های لازم برای آموزش کیفی، ضروری به نظر می‌رسد؛ بنابراین تدارک یک برنامه درسی بومی‌شده برای این کلاس‌ها یک ضرورت انکارناپذیر است.
۲۶	جنایی‌نمین، خدائی و حسینی	۱۳۹۸	مدیریت کلاس‌های چندپایه مدارس ابتدایی شهرستان گرمی، آسیب‌ها و راهکارها	مقاله	در بخش کیفی ۲۰۱ معلم دارای سابقه تدریس حداقل یک سال در کلاس‌های چندپایه و در بخش کمی ۳۰ نفر از همین معلمان	آمیخته	سازه‌ها در سطح رضایت‌بخش روایی قرار داشتند، آسیب‌ها و راهکارهای مدیریت کلاس‌های چندپایه شناسایی شدند و بر اساس روش اتفاق‌ظر و در دو دور، ۱۰ آسیب و ۱۰ راهکار به عنوان مدل نهایی معرفی شدند.
۲۷	عبدی	۱۳۹۸	مشکلات اجرای برنامه درسی در کلاس‌های چندپایه منطقه موسیان	پایان‌نامه	در بخش کیفی ۱۰ کارشناس و ۱۰ معلم کلاس‌های چندپایه و در بخش کمی ۹۱ معلم کلاس‌های چندپایه	آمیخته	مشکلات عبارت بودند از: کمبود وقت، کمبود امکانات، تجهیزات و وسایل آموزشی، شلوغی دانش‌آموزان، سرانه مالی پایین، فضای آموزشی نامناسب و کوچک، رفت و آمد روزانه معلمان و عدم بیتوته، سواد پایین اولیا، مختلط بودن، ناهمگنی سنی، کمبود اطلاعات و تجارب معلمان، ضعف دانش و اطلاعات دانش‌آموزان، دوزبانه بودن، عدم وجود وسایل سرمایشی و گرمایشی مناسب.

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
۲۸	فوجالی	۱۳۹۸	شناسایی و رتبه‌بندی مشکلات آموزشی و چالدران با استفاده از روش دلفی و ANP فازی	پایان نامه	۱۵ معلم کلاس‌های چندپایه چالدران در سال ۹۸-۱۳۹۷	توصیفی	مشکلات آموزشی عبارت بودند از: عدم وجود زمان مناسب برای استراحت دانش‌آموزان، نامتناسب بودن ترکیب جنسی و سنی، نبود فضای آموزشی و ورزشی مناسب، نامتناسب بودن تکالیف با توانایی‌های دانش‌آموزان، کم‌تجربگی و توانایی کم معلمان در انتقال مطالب، کمبود مواد آموزشی، نبود برنامه درسی مناسب، کار سنگین تدریس چندپایه به صورت هم‌زمان، کمبود وسایل کمک آموزشی، تعدد پایه‌ها، ضعیف بودن بنیة علمی دانش‌آموزان، کمبود زمان آموزش، پایین بودن حق سرانه مدارس چندپایه و ترس دانش‌آموزان از حضور در جمع، ضعیف بودن اراده، عدم پذیرش مسئولیت در کارها، از دست دادن کنترل هنگام عصبانیت، نافرمانی از دستورات معلم، عدم شرکت در فعالیت‌های گروهی، بیش‌فعالی و کمبود توجه، اضطراب، گم کردن وسایل، کمبود عزت‌نفس، تعارضات خانوادگی و نبود روان‌شناس و مشاور در مدارس.
۲۹	کشاورز	۱۳۹۸	انطباق برنامه درسی اجرا شده و کسب شده با برنامه درسی قصد شده در هدیه‌های آسمانی پایه ششم در کلاس‌های چندپایه	پایان نامه	دانش‌آموزان ۲۷ مدرسه و کلیة معلمان	توصیفی	بیشتر معلمان معتقد بودند که ۴ عنصر برنامه درسی قصد شده (هدف، محتوا، روش و ارزشیابی) را در حد خوب و خیلی خوب اجرا کرده‌اند. همچنین هر ۴ بعد برنامه درسی اجرا شده مطابق با برنامه درسی قصد شده است؛ پس بین ابعاد برنامه درسی اجرا شده با برنامه درسی قصد شده مطابقت وجود داشت. ارزیابی برنامه درسی کسب شده در سه حیطة (دانشی، شناختی و مهارتی) نشان داد دانش‌آموزان نمره خوبی را کسب کردند. این نتایج نشان‌دهنده این است که بین برنامه درسی اجرا شده و برنامه درسی کسب شده با برنامه درسی قصد شده کتاب هدیه‌های آسمان پایه ششم همخوانی وجود دارد.
۳۰	عابدی‌نیا	۱۳۹۹	شناسایی عوامل مؤثر بر اثربخشی راهبران	پایان نامه	۳۲۲ نفر از معلمان راهبران آموزش و	توصیفی	عوامل مؤثر بر اثربخشی راهبران آموزشی و تربیتی عبارت بودند از: ویژگی‌های فردی و شخصیتی راهبر، نظارت و راهنمایی، دانش فنی و مهارتی راهبری، جو سازنده و

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
			آموزشی و تربیتی		تربیتی مدارس چندپایه گیلان		مشارکتی مدرسه، ایجاد انگیزش و حمایت از همکاران، ارتباط مؤثر، رشد و توانمندسازی همکاران، شرایط محیطی و اقتضایی مدرسه.
۳۱	زارع خورمیزی، سعادت‌مند و کشتی‌آرای	۱۳۹۹	راهبردهای برقراری ارتباط مؤثر در کلاس‌های چندپایه مبتنی بر تجارب زیستهٔ معلمان	مقاله	۸ معلمان کلاس‌های چندپایه از یزد و کرمان	کیفی	ارتباطات مختلفی به صورت درون‌گروهی، بین‌گروهی و ارتباط بین معلم و دانش‌آموز شکل می‌گیرد و معلمان از راهبردهای متنوعی جهت تقویت این ارتباط بهره می‌گیرند. تقویت این راهبردها می‌تواند منجر به بهبود روابط، ایجاد انگیزه و تسهیل یادگیری در دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه گردد.
۳۲	عزتی	۱۳۹۹	روش‌ها و راهبردهای تدریس در کلاس‌های چندپایه با تأکید بر روش یادگیری خودراهبری	مقاله	منابع نظری و پژوهشی کلاس‌های چندپایه	کیفی	اگر مدیریت کلاس‌های چندپایه، همراه با رویکردهای آموزشی مناسب باشد، پیشرفت‌هایی بالاتر از کلاس تک‌پایه به دست می‌دهد. خودراهبری در کلاس‌هایی پرورش می‌یابد که معلم فعالیت‌هایی را سازمان‌دهی کند که استقلال، خودمدیریتی و همکاری، خطرپذیری، هدف‌گیری شخصی و تکمیل وظایف را توسعه دهد.
۳۳	درویش‌نور	۱۳۹۹	شناسایی موانع به کارگیری روش‌های نوین تدریس در کلاس‌های چندپایه از منظر استادان پردیس‌های دانشگاه فرهنگیان استان مازندران	پایان نامه	۱۴۰ نفر از استادان دانشگاه فرهنگیان مازندران	توصیفی	نتایج نشان داد ارزیابی یادگیری دانش‌آموزان در روش انتخاب بیشترین تأثیر را بر موانع فردی؛ شاخص کمبود مشوق‌های لازم برای معلمان بیشترین تأثیر را بر موانع یاددهنده؛ حجم زیاد مطالب آموزشی و عدم فرصت کافی برای انجام تکالیف و تمرین بیشترین تأثیر را بر موانع ساختاری؛ عدم آشنایی معلمان با دانش استفاده از روش‌های نوین آموزش بیشترین تأثیر را بر موانع آموزشی؛ ترس از شکست و مؤثر نبودن در کاربرد روش‌های تدریس جدید بیشترین تأثیر را بر موانع فرهنگی-اجتماعی؛ محدود بودن بودجه مدارس برای فراهم نمودن وسایل آموزشی نو بیشترین تأثیر را بر موانع اقتصادی به‌کارگیری روش‌های نوین تدریس دارد.
۳۴	کلیدری	۱۳۹۹	شناسایی اثربخش‌ترین شیوهٔ تدریس	پایان نامه	۱۵ معلم چندپایه منطقه	آمیخته	بین عواملی مانند مدیریت کلاس، روش‌های آموزش‌محوری، آموزش گروهی و آموزش تلفیقی در کلاس‌های چندپایه

ردیف	نویسندگان	سال انتشار	عنوان	نوع	نمونه	روش	نتیجه‌گیری
			کلاس‌های چندپایه عشایر در آموزش و پرورش منطقه رضویه		عشایری رضویه		ابتدایی، ارتباط معناداری وجود داشته و شیوه آموزش تلفیقی اثربخش‌ترین شیوه آموزش در کلاس‌های چندپایه است. راهکارها عبارت بودند از: برنامه‌ریزی متناسب با کلاس‌های چندپایه و حمایت از معلمان این کلاس‌ها، تلاش معلمان در راستای به‌روزرسانی اندوخته‌های خود در زمینه شیوه‌های تدریس اثربخش در کلاس چندپایه و همکاری و همراهی اولیا دانش‌آموزان.
۳۵	نظری	۱۳۹۹	شناسایی منابع استرس شغلی در معلمان چندپایه: مطالعه کیفی	پایان نامه	۸ معلم زن و مرد مشغول به تدریس در بیش از یک پایه در روستاهای میانه در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹	کیفی	مشکلات ساختاری، مشکلات فردی معلم، مشکلات محیطی و مشکلات اقتصادی، مشکلات اولیا، مشکلات حمایتی و در نهایت مشکلات دانش‌آموزی به عنوان اولویت منابع استرس به دست آمدند.

یافته‌های پژوهش

هدف از این پژوهش، شناسایی، مرور جامع و ترسیم سیمای پژوهش‌های کلاس‌های چندپایه در ایران و تحلیل و ترکیب شواهد و مستندات کمی و کیفی مطالعات پژوهشی پیشین بود. یافته‌های این پژوهش حاکی از استخراج و دسته‌بندی ۵ طبقه اصلی از مشکلات و چالش‌های مربوط به معلمان، دانش‌آموزان، جامعه و محیط، عناصر برنامه درسی و نظام چندپایه و راهکارهاست که در پژوهش‌ها، به صورت جداگانه و یا ترکیبی بررسی شده‌اند.

الف) در پاسخ به سؤال چالش‌های کلاس‌های چندپایه در پژوهش‌های انجام شده در ایران کدامند؟ یافته‌ها در حوزه‌های زیر خلاصه و ارائه شده است:

۱. چالش‌های مربوط به معلمان

مطالعات انجام‌شده نشان داد مشکلات مربوط به معلمان در کلاس‌های چندپایه شامل عدم آمادگی معلمان به

دلیل عدم آموزش مناسب دانش و مهارت‌های لازم در پیش از خدمت و ضمن خدمت؛ عدم حمایت از معلمان در قالب نظارت و راهنمایی؛ عدم اختیار و انعطاف معلم در تصمیم‌گیری سازگار با شرایط؛ عدم همکاری معلمان و اشتراک ایده‌ها و روش‌های یکدیگر به‌ویژه معلمان موفق و مجرب؛ عدم استفاده از شیوه‌های دانش‌آموزمحور و استفاده از روش‌های تدریس سنتی یا معلم‌محور؛ عدم آشنایی با تجهیزات نوین آموزشی و عدم بهره‌مندی از امکانات و مواد آموزشی و کمک‌آموزشی و راهنمای معلم؛ عدم برخورداری از راهبردهای آموزشی متنوع؛ کم‌تجربگی معلمان چندپایه؛ مسئولیت‌های متعدد و چندوجهی نبودن معلمان و کمبود زمان فعال آموزش؛ حجم بالای دروس و مشکل بودجه‌بندی و عدم فرصت کافی برای تمرین و رسیدگی به دانش‌آموزان ضعیف؛ توجه به مواد آموزشی بیش از دانش‌آموزان و نیازها و تفاوت‌های فردی آن‌ها؛

استراحت؛ نداشتن امکانات و تجهیزات بهداشتی و تغذیه؛ حمایت‌های آموزشی و هیجانی ناکافی؛ عدم حمایت و همکاری اولیا به دلیل سطح پایین درآمد و سواد؛ ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان (شرایط جسمی، دو زبانی، بیش‌فعالی، نیازهای ویژه، اختلال یادگیری، خودپنداره منفی و ناتوانی در برقراری روابط اجتماعی، عدم انگیزه و اجبار به تحصیل، بیرونی بودن منبع کنترل، نگرش منفی به کارایی مدارس، عدم تمایل به مشارکت و مسئولیت‌پذیری و پیروی ...)؛ حواس‌پرتی و بی‌نظمی و آزار و اذیت؛ انتظار طولانی برای حضور معلم؛ بنیه ضعیف علمی، عدم درگیری تحصیلی و افت و غیبت و ترک تحصیل؛ دانش‌آموزمحور نبودن آموزش و مشارکت ندادن در فرایند یادگیری؛ عدم دسترسی به فضای آموزشی و پرورشی و مواد آموزشی و کمک‌آموزشی مناسب؛ اجبار به کار برای امرار معاش خانواده و مراقبت از فرزندان؛ تعارضات خانوادگی دانش‌آموزان و عدم بهره‌مندی از روان‌شناس و مشاور در مدارس و ضعف در مهارت‌های خودراهبری یادگیری است (۲، ۵، ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۲۳، ۲۷ و ۳۴).

۳. چالش‌های مربوط به جامعه و محیط

مطالعات انجام‌شده نشان داد مشکلات مربوط به جامعه و محیط شامل عدم وجود برنامه درسی همسو و منطبق با شرایط چندپایه؛ عدم تربیت معلمان برای کلاس‌های چندپایه؛ عدم رسیدگی به مدارس چندپایه مناطق محروم؛ نامساعد بودن شرایط مدرسه و جامعه برای یاددهی و یادگیری مؤثر (کمبود و کیفیت پایین امکانات و منابع در مدرسه مانند کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی و راهنمای معلم، عدم بهره‌مندی از فناوری‌های نوین آموزشی و بسترهای آموزش آنلاین، کتابخانه، وسایل سرمایشی و گرمایشی، برق، آب شرب و تغذیه، سرویس بهداشتی، وسایل حمل‌ونقل و ...)؛ کوچک بودن کلاس‌ها و تراکم جمعیت در هر کلاس و نبود فضای سرپسته در مناطق دورافتاده؛ عدم ارتباط محتوای آموزشی با زندگی واقعی و نامناسب بودن

توجه به بعضی دروس بیش از دروس دیگر؛ مشکلات فردی معلم (زبان، شرایط جسمی، ضعف بنیه علمی، غیربومی بودن، عدم تمایل به فعالیت در مناطق روستایی و دورافتاده، سطح پایین تاب‌آوری، خودپنداره منفی برای تدریس و برقراری ارتباط با خانواده‌ها و دانش‌آموزان و درگیر کردن آن‌ها در یادگیری، نگرش منفی به تدریس اثربخش چندپایه و توانمندی دانش‌آموزان)؛ شرایط نامناسب محل زندگی و مدرسه؛ عدم تطابق فرهنگی با جوامع روستایی و ناتوانی در ارتباط با آن‌ها؛ مشکلات اقتصادی (هزینه‌های سنگین مالی استفاده از اینترنت، تهیه مواد یادگیری با هزینه‌های شخصی و دوری راه و هزینه‌های رفت و آمد و اسکان و ...)؛ توقعات بسیار از معلمان و انتظارات زیاد معلمان از دانش‌آموزان؛ غیبت‌ها و تأخیر و بی‌نظمی برای حضور در کلاس؛ عدم پذیرش معلمان و همکاری اندک دانش‌آموزان و اولیا؛ مشکلات ارزیابی یادگیری؛ عدم ثبات نیروی آموزشی و جابجایی مداوم؛ محدود بودن فرصت‌های رشد حرفه‌ای؛ عدم مشارکت در تدوین سیاست‌ها و راهبردهای سیستم آموزش و پرورش؛ ناتوانی در برنامه‌ریزی درست برای مدیریت و تدریس و آماده کردن مواد آموزشی برای تمام موضوعات و برای تمام پایه‌ها؛ عدم کنترل لازم بر پایه‌های مختلف به طور همزمان و عدم نظارت بر فعالیت‌های کلاس است (۱، ۲، ۴، ۵، ۸، ۱۰، ۱۵، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۷، ۳۰، ۳۱، ۳۳ و ۳۴).

۲. چالش‌های مربوط به دانش‌آموزان

یافته‌های پژوهشی نشان داد مشکلات مربوط به دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه شامل عدم توجه به دانش‌آموزان با نیازها و سطوح مختلف رشد؛ اهمیت دانش‌آموزان بعد از مواد درسی؛ نامناسب بودن اندازه کلاس و ناهمگنی به دلیل ترکیب نامناسب سنی و جنسی؛ انتظارات زیاد و نامتناسب بودن تکالیف با توانایی‌های دانش‌آموزان؛ ناتوانی در یادگیری به دلیل کمبود وقت، تعدد پایه‌ها و حجم زیاد کتاب‌ها و عدم فرصت تمرین؛ زمان اندک برای بروز استعدادها و

تحصیلی؛ ساختار جدید مدارس به صورت مجتمع‌های آموزشی و پرورشی و تشدید مشکلات و عدم بهره‌مندی از معلمان در تدوین سیاست‌ها و راهبردهای سیستم آموزش و پرورش است (۳، ۵، ۷، ۸، ۱۰، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۳۱، ۳۳ و ۳۴).

۴. چالش‌های مربوط به عناصر برنامه درسی

یافته‌های پژوهشی نشان داد مشکلات مربوط به عناصر برنامه درسی در کلاس‌های چندپایه شامل دشواری در پوشش برنامه درسی پایه‌های مختلف؛ کمبود مواد و منابع آموزشی (کتاب‌های درسی و کمک‌آموزشی منطبق با آموزش چندپایه) و تجهیزات (عدم وجود فناوری‌های آموزشی نوین، کمبود منابع برای اتصال به اینترنت، کتابخانه و ...) و استفاده نادرست از آن‌ها؛ نبود یا کمبود امکانات غیرآموزشی (تغذیه، آب شرب، برق، بهداشت و ...)؛ عدم اشتراک منابع در پایه‌های مختلف و استفاده از منابع مدارس دیگر و مواد موجود در محیط؛ تهیه مواد یادگیری با هزینه‌های شخصی توسط معلمان و هزینه‌های مالی؛ محدود بودن سرانه مدارس برای تهیه وسایل آموزشی؛ خط مشی نامناسب مربوط به تعمیر و نگهداری مدارس و ...؛ فضای نامناسب و کوچک آموزشی (برای کار گروهی پایه‌ها)، پرورشی، بهداشتی و ورزشی و ناآشنایی با مدیریت فضای کلاس؛ کمبود نیروی انسانی؛ کمبود دانش معلمان در مورد محتوای آموزشی و روش‌های نوین و مؤثر تدریس و رسانه‌های آموزشی؛ حجم زیاد کتاب‌ها و مشکل بودجه‌بندی دروس؛ عدم انطباق اهداف و محتوای آموزشی با واقعیت‌های زندگی و میزان پایین تحقق اهداف؛ ناتوانی در آماده‌سازی محتوای چندپایه و آموزش ناکافی آن‌ها؛ فاصله بین مفاهیم موجود در مواد درسی و عدم ارتباط بین آن‌ها؛ عدم استفاده از راهبردهای آموزشی ابتکاری و متنوع و دانش‌آموزمحور متناسب با سبک‌های مختلف یادگیری، استعدادها و نیازهای فردی دانش‌آموزان با سنین مختلف؛ ضعف در راهبردهای کلاسی (مدیریت کلاس، یادگیری مشارکتی

زمینه محیطی برای کسب تجربه بیرون از مدرسه؛ عدم نشاط محیط یادگیری؛ مشکل در روابط و مشارکت خانه و مدرسه؛ محرومیت از محیط مناسب خانه (بی‌سواد، درآمد پایین و فقر مالی، توقع نابه‌جا، نگرش منفی نسبت به تحصیل دختران، بی‌تفاوتی به تحصیل، تعارضات خانوادگی، اجبار به کار فرزندان و ...)؛ انزوای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی؛ شرایط سخت محیطی و صعب‌العبور بودن مسیر و فاصله زیاد تا مدرسه؛ عدم اجرای مؤثر و نظارت بر اجرای اصلاحات کلاس‌های چندپایه؛ عدم نظارت و راهنمایی راهبران و کارشناسان؛ عدم وجود روحیه توانمندسازی و تعامل در جامعه معلمان و متخصصان تعلیم و تربیت؛ عدم مشارکت جامعه و عدم دعوت از جامعه محلی و بومی به عنوان آموزش‌دهنده و مدیریت مدرسه؛ عدم تبادل اطلاعات و همکاری‌های علمی با دانشگاه‌های برتر جهان؛ عدم تأمین منابع انسانی و فیزیکی و سرانه کافی؛ عدم گزینش صحیح معلمان برای کلاس‌های چندپایه و جابه‌جایی‌های متعدد؛ عدم آموزش‌های لازم در دوره‌های حضوری و غیرحضوری ضمن خدمت؛ عدم تناسب دوره‌های آموزشی با نیازهای معلمان و ضعف علمی مدرسان دوره؛ عدم ارائه منابع آموزشی و کمک‌آموزشی اضافی نسبت به کلاس‌های تک‌پایه؛ عدم وجود سیستم پشتیبانی هماهنگ در سطح ملی، استانی، محلی و مدرسه برای مقابله با مشکلات؛ عدم مطابقت چندپایگی با ساختار نظام آموزشی؛ عدم برگزاری جلسه‌های توجیهی و آموزشی برای والدین؛ عدم اصلاح برنامه درسی کلاس‌های چندپایه و تدارک برنامه درسی بومی‌شده برای این کلاس‌ها؛ تدریس معلمان غیرهمجنس؛ سواد پایین دوستان و همسالان؛ اجبار به کار دانش‌آموزان؛ کوچ خانواده‌ها؛ عدم آرایه مشوق برای ایجاد انگیزه تدریس چندپایه و کاربرد روش‌های نوین تدریس؛ دوزبانه بودن؛ عدم طراحی فعالیت‌های تلفیقی استاندارد؛ استفاده از مواد و تسهیلات مستعمل و کارکنان نیمه‌ماهر و بی‌تجربه؛ عدم آشنایی با جغرافیای روستا؛ فشارهای اداری برای ارتقای

کودکان و والدین؛ عدم یادگیری دانش‌آموزان از اعضای خانواده؛ انزوای اجتماعی، فرهنگی و آموزشی و اقتصادی؛ قرار گرفتن در مناطق و دور دست و فاصله زیاد بین محل زندگی و مدرسه؛ همزمانی اوج کار در مزرعه و دامداری با زمان امتحانات؛ نامنطبق بودن برنامه‌های درسی با شرایط چندپایه و عدم وجود برنامه درسی متفاوت یا شبه تک‌پایه؛ عدم آموزش راهبردهای تدریس چندپایه و عدم تجدید نظر در راهبردهای فعلی در تربیت معلم و عدم وجود امکانات آموزش از راه دور و وجود آموزش متمرکز است (۱، ۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۳ و ۳۴).

۵. چالش‌های مربوط به نظام چندپایه

یافته‌های پژوهشی نشان داد مشکلات مربوط به نظام چندپایه شامل نبود آموزش‌های چندپایه مناسب پیش از خدمت در مراکز تربیت معلم؛ نابسند بودن دوره‌های توانمندسازی ضمن خدمت؛ عدم سازمان‌دهی مجدد و بازنگری در برنامه‌های تربیت معلمان؛ عدم تعدیل و متناسب‌سازی برنامه درسی ملی برای آموزش چندپایه و نبود برنامه درسی مناسب و بومی‌شده؛ عدم پشتیبانی کافی از برنامه‌های آموزشی چندپایه؛ نبود فرهنگ مشارکت و پشتیبانی معلمان در نظام آموزش و پرورش؛ عدم یا تخصیص اندک و با کیفیت پایین تجهیزات و مواد و منابع آموزشی و غیرآموزشی؛ عدم آموزش فناورانه و عدم ادغام قابلیت‌های دیجیتالی در آموزش چندپایه؛ عدم تخصیص نیروی انسانی توانمند به مناطق روستایی (استفاده از معلمان بی‌تجربه و تازه‌کار)؛ عدم استفاده از کارشناسان و راهبران آموزشی برای نظارت و راهنمایی معلمان؛ کمبود سرانه و بودجه؛ متمرکز بودن و عدم انعطاف برنامه درسی ملی و عدم مطابقت چندپایگی با ساختار نظام آموزش فعلی؛ مبتنی بودن الگوی حاضر نظام آموزشی کشور بر کلاس تک‌پایه؛ فقدان مدل مناسب برای اجرای کلاس‌های چندپایه؛ تأکید دانشگاه‌ها بر آماده‌سازی معلمان برای کلاس‌های

و گروهی، استفاده از آموزش‌های متمایز، ارتباط دادن آموزش به موقعیت‌های واقعی، تلفیق فناوری‌های نوین در آموزش و انعطاف‌پذیری در تطبیق برنامه‌های آموزشی؛ عدم استفاده از روش تدریس پایه‌محوری، گروهی و تلفیقی، یادگیری خودگردان و مبتنی بر روش‌های مناسب و متناسب با پایه‌ها؛ مشکلات ارزشیابی (عدم وجود ارزشیابی چندپایه، ناآشنایی با روش‌های متنوع ارزشیابی، عدم طراحی سؤال‌های آزمون توسط دانش‌آموزان، عدم استفاده از داده‌های ارزشیابی، کمبود زمان و فضا برای ارزشیابی، عدم استفاده از روش‌های ارزشیابی جایگزین یا دانش‌آموزمحور، زیاد بودن کار برای اجرای صحیح ارزشیابی و تهیه ابزارهای ارزشیابی، عدم تهیه بانک سؤال، عدم استفاده از خودآزمون)؛ محدودیت‌های زمانی تدریس و تمرین و عدم آشنایی با راهبردهای مدیریت زمان و مکان؛ ناتوانی در طراحی تجارب یادگیری، سازمان‌دهی و مدیریت و انتخاب رسانه، ابزار و روش و انطباق؛ عدم به‌کارگیری روش‌های نوین تدریس به دلیل کمبود وقت، نبود مشوق و ترس از شکست و عدم دانش و مهارت لازم؛ ناتوانی در برقراری جو مثبت در کلاس؛ کم‌تجربگی و توانایی کم معلمان در انتقال مطالب به دانش‌آموزان؛ نامتناسب بودن تکالیف با توانایی‌های دانش‌آموزان و عدم فرصت تمرین برای یادگیری و مهارت؛ مسئولیت و تلاش زیاد معلمان و فرسودگی شغلی؛ عدم پذیرش مسئولیت توسط دانش‌آموزان در فرایند یاددهی و یادگیری و نافرمانی از معلم؛ عدم انگیزه در معلمان و دانش‌آموزان؛ عدم دسترسی و ناتوانی در اجرای کتابچه فعالیت؛ عدم توجه به شیوه‌هایی که هدف آن‌ها کاهش ناهمگنی بین دانش‌آموزان است؛ مشکل سازمان‌دهی دانش‌آموزان به دلیل تعدد پایه‌ها و ناهمگنی سن و جنس؛ عدم آشنایی با اصول روان‌شناسی و مدیریت کلاس؛ توجه صرف به یادگیری مطالب درسی و بی‌توجهی به تربیت و اهمیت دانش‌آموزان بعد از مواد درسی؛ کیفیت پایین آموزش و فعالیت‌های فوق‌برنامه؛ عدم همکاری مؤثر معلمان،

۱. راهکارهایی برای معلمان و دانش‌آموزان

برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی و تشویق به استفاده از روش‌های نوین آموزشی؛ بازدید از کلاس‌های معلمان موفق چندپایه و دریافت کمک از همکاران توانمند؛ برقراری فوق‌العاده ویژه در احکام کارگزینی معلمان چندپایه؛ اختصاص یک معلم برای دوره اول و یک معلم برای دوره دوم به صورت یک نوبته و یا استفاده از یک معلم به صورت دو نوبته با شرایط تمام وقت؛ در اختیار قراردادن کتابچه‌های راهنما توسط معلمان مجرب چندپایه به معلمان تازه‌کار در هفته‌های اول تحصیل؛ کاستن از هزینه‌های مالی فعالیت و زندگی در مناطق روستایی؛ راهنمایی و نظارت از طریق راهبران آموزشی و مشاوران؛ شناسایی ویژگی‌های شناختی، اجتماعی و هیجانی یادگیرندگان و برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان و توجه به بافت اجتماعی و فرهنگی آن‌ها؛ استفاده از شیوه‌های آموزشی همراه با مشارکت و فعالیت‌های گروهی و همسو با مهارت‌های زندگی؛ آموزش خودآموزی؛ تکلم به زبان فارسی با دانش‌آموزان و در صورت ایجاد مشکل، بیان جملات کوتاه به زبان مادری؛ بیان داستان‌های کوتاه از زبان مادری به زبان فارسی؛ لذت‌بخش کردن یادگیری با ایفای نقش، بازی و انواع شیوه‌های تدریس نوین؛ پرهیز از تنبیه فردی و گروهی؛ پرسش سؤال‌های چالش‌برانگیز برای تفکر؛ برنامه‌ریزی برخی فعالیت‌ها در یک روز مشخص؛ امانت گرفتن وسایل و تجهیزات در یک روز مشخص از مدارس برخوردار (در صورت نداشتن بودجه کافی)؛ انجام برخی فعالیت‌ها خارج از وقت آموزشی؛ ارایه راهکارهای آموزشی به اولیای دانش‌آموزان و رسیدگی به وضع روانی و جسمی دانش‌آموزان (۴، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۲۰، ۲۱، ۳۱ و ۳۴).

۲. راهکارهایی برای جامعه و محیط

راه‌اندازی مدارس چندپایه در نزدیکی محل زندگی دانش‌آموزان و آماده‌سازی امکانات فیزیکی آن؛ تعمیر و نگهداری امکانات آن؛ رسیدگی به وضعیت بهداشت؛

تک‌پایه و عدم گنجاندن برنامه درسی چندپایه در برنامه اصلی آموزشی؛ عدم سیاست‌گذاری جامع برای طراحی برنامه درسی همسو و منطبق با کلاس‌های چندپایه؛ عدم حمایت از معلمان توانمند مدارس چندپایه برای ارائه آموزش با کیفیت به معلمان تازه‌کار و عدم حمایت از آموزش مجدد به آن‌ها؛ مشکلات سیستم آموزشی و در نتیجه افزایش تعداد پایه‌ها و ناهمگنی سنی و جنسی؛ عدم در نظر گرفتن امتیازات ویژه برای ایجاد انگیزه لازم و نگرش مثبت در معلمان؛ عدم تبادل اطلاعات با کارشناسان داخلی و استفاده از تجربیات موفق سایر کشورها؛ کمبود مواد کمک آموزشی و یا راهنمای معلم؛ شکاف بین اهداف و اقدام در اجرای آموزش چندپایه؛ عدم وجود و یا اجرای ناکافی اصلاحات در مدارس روستایی و عدم اتخاذ راه‌حل برای پوشش کامل برنامه درسی پایه‌های مختلف؛ بی‌توجهی به حجم محتوای کتاب‌های درسی و محدودیت زمان؛ عدم ثبات در انتصاب معلم و جابه‌جایی مداوم در مدارس و عزل و نصب و یا نقل و انتقال؛ عدم تفویض اختیار به معلمان؛ ناخواسته بودن کلاس‌های چندپایه و عدم برنامه‌ریزی صحیح برای اجرای بهتر آن‌ها؛ عدم آموزش خودآموزی؛ عدم استفاده از جامعه محلی و بومی به عنوان آموزش‌دهنده و مدیریت مدرسه؛ عدم تأمین فضای آموزشی، پرورشی، بهداشتی و ورزشی مناسب؛ فشارهای اداری برای ارتقا تحصیلی و محدود بودن فرصت‌های رشد حرفه‌ای معلمان روستایی؛ ضعیف بودن روابط انسانی در روابط سلسله‌مراتبی و عدم توسعه سازمان‌های غیررسمی و بهبود روابط انسانی؛ ساختار جدید مدارس به صورت مجتمع‌های آموزشی و پرورشی و کند شدن روند آگاهی از مشکلات و عدم مشارکت معلمان در تدوین سیاست‌ها و راهبردهای سیستم آموزش و پرورش است (۲، ۳، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۳ و ۳۴).

ب) در پاسخ به سؤال مربوط به راهکارهای مواجهه با چالش‌ها، مرور نظام‌مند پژوهش‌های کلاس‌های چندپایه، حاکی از راهکارهای زیر بود:

بازنگری در اهداف؛ تدوین محتوای آموزشی متناسب با کلاس‌های چندپایه و تأکید بر تغییر حجم کتاب‌های درسی؛ تشویق دانش‌آموزان پایه‌های بالا به اشتراک دانسته‌ها با پایه‌های پایین؛ استفاده از مدل معلم دیداری به عنوان روش تدریس ابداعی که در آن معلم باید به سراغ دانش‌آموز برود نه دانش‌آموز به سوی معلم؛ استفاده از دعا، خودنظم‌دهی، خودراهبری، برنامه‌ریزی و پژوهش برای ایجاد انگیزه؛ تدریس پایه‌محوری، گروهی و تلفیقی؛ انتخاب ترکیبی از روش‌های تدریس به جای ترجیح یک روش نسبت به روش دیگر؛ اجرای طرح همیار معلم؛ استفاده از روش‌های تدریس فعال و تعاملی و در صورت نیاز به صورت فردی؛ برقراری رابطه بین یادگیری و تجارب روزانه مانند رسوم محلی؛ تدریس به زبان مادری دانش‌آموزان چنانچه سیستم آموزشی ملی اجازه دهد؛ تناسب محتوای آموزشی با سطح رشد شناختی؛ قرار دادن هر دسته از مواد در یک پوشه خاص بر حسب پایه و معلومات دانش‌آموزان و استفاده به‌موقع از آن‌ها؛ استفاده از فنون ارزشیابی جایگزین یا دانش‌آموزمحور و استفاده از دانش‌آموزان مستعد و منضبط پایه‌های بالاتر برای ارزشیابی؛ استفاده از گزارش‌نویسی، نقل‌قول‌ها، نقاشی‌ها و نقشه‌خوانی؛ مهارت‌های گوش‌دادن، صحبت کردن و بیان عقاید برای ارزشیابی؛ تهیه بانک سؤال‌ها پیش از شروع سال تحصیلی به تفکیک هر درس برای هر پایه، استفاده از خودآزمون و طراحی سؤال‌های آزمون توسط خود دانش‌آموزان؛ طراحی فعالیت تلفیقی استاندارد با یکپارچه‌سازی مفاهیم بین پایه‌ها و بین دروس؛ استفاده از آموزش مبتنی بر رایانه؛ تدوین کتب درسی تلفیقی با رویکردهای اهداف مختص کلاس‌های چندپایه متناسب با زمان‌بندی برنامه آموزشی برای دوره اول و دوم به صورت مجزا؛ تقلیل پایه‌ها و تفکیک جنسیتی دانش‌آموزان و معلم به‌خصوص در پایه‌های بالاتر (پنجم و ششم)؛ اجرای ورزش‌های بومی و محلی و انفرادی؛ درگیر کردن دانش‌آموزان شلوغ با بسته‌های

نظارت و کنترل خطرات احتمالی در محل مدرسه؛ ایجاد قابلیت‌های دیجیتالی ارتباط مجازی؛ تشویق معلمان به همکاری با مدرسه؛ توسعه کلاس‌های سوادآموزی برای والدین؛ تأسیس صندوق رفاه دانش‌آموزی مناطق روستایی و عشایری، پرداخت یارانه تحصیل به خانواده‌های روستایی دارای فرزند محصل؛ انعطاف در زمان با مؤلفه‌های شناور بودن زمان شروع و پایان سال تحصیلی و تغییر زمان امتحانات در مناطق روستایی و عشایری با توجه به اقلیم منطقه و تحویل کتاب‌های درسی رایگان؛ افزایش سرانه و تجهیز و هوشمندسازی مدارس روستاهای محروم با وسایل آموزشی سمعی و بصری و آزمایشگاهی متناسب با موضوعات درسی و استفاده از مساعدت‌های خیرین در این زمینه؛ توسعه سازمان‌های غیررسمی و بهبود روابط انسانی؛ تشکیل جلسات برای فرهنگ‌سازی معنوی، ادامه تحصیل فرزندان و کارگاه‌های فرزندپروری؛ استفاده از معلمان کمکی و نیمه‌حرفه‌ای بومی و محلی در مدیریت و آموزش؛ تبادل اطلاعات در این حوزه بین کشورها (۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۱۹، ۲۱، ۲۷).

۳. راهکارهایی برای عناصر برنامه درسی

تخصیص بودجه کافی و تهیه منابع و تجهیزات آموزشی و کمک‌آموزشی ارزان‌قیمت و با استفاده از مواد بومی؛ اصلاح و تدوین برنامه درسی منعطف و ویژه کلاس‌های چندپایه همراه با آزادی عمل برای معلمان، متناسب‌سازی برنامه درسی با شرایط محلی و بومی؛ ارائه کتابچه راهنما به معلمان تازه‌کار؛ بهره‌مندی از افراد با مهارت جامعه محلی به عنوان معلم؛ استفاده منعطف از جدول زمانی خاص متناسب با محتوا؛ گروه‌بندی مؤثر دانش‌آموزان همراه با مواد درسی و روش‌های تدریس متنوع و متناسب با نیازهای دانش‌آموزان؛ آموزش خودآموزی و استفاده از بسته‌های خودآموز؛ توجه بیشتر و جداسازی فعالیت‌های درسی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه؛ شناسایی اهداف مورد انتظار و پنهان برنامه درسی و

دانش‌آموزان؛ فراهم ساختن امکان حضور در مدرسه با ایجاد مدرسه ابتدایی در همه روستاها و مناطق عشایری، ایجاد راه‌های ارتباطی میان محل زندگی و مدرسه، گسترش مدارس شبانه‌روزی و ایجاد مدارس سیار عشایری (۳، ۴، ۹، ۲۰، ۲۱، ۲۶ و ۳۴).

بحث و نتیجه‌گیری

مرور مطالعات کلاس‌های چندپایه نشان داد در زمینه تدریس در این کلاس‌ها دو جنبه به عنوان نگرانی اصلی وجود دارد؛ یکی دانش در این زمینه که آموزش فقط جنبه رسمی و فرمولی نداشته باشد بلکه جنبه غیررسمی و ضمنی نیز داشته باشد و دیگری نگرانی در مورد عدالت و تساوی در متن و بافت تدریس چندپایه. آموزش چندپایه می‌تواند با آموزش و انتخاب معلمان با مهارت در شرایطی که فقر مسأله محسوب می‌شود، کمک مناسبی باشد (Pourmand, 2018).

معلمان چندپایه با توجه به نقش تعیین‌کننده‌ای که در تعلیم و تربیت ایفا می‌کنند و تماس مستقیم که با محیط کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان دارند، نیازمند توجه جدی از سوی نظام آموزشی‌اند؛ موضوعی که در مورد آن اقدام خاصی صورت نگرفته است. عدم توجه به تربیت معلم برای کلاس‌های چندپایه و عدم پشتیبانی در رشد حرفه‌ای آن‌ها احتمالاً پایه‌گذار بسیاری از مشکلات کلاس چندپایه است که اگر به آن رسیدگی می‌شد، بسیاری از این چالش‌ها رخ نمی‌داد. در ایران به دلیل متمرکز بودن نظام آموزشی به ویژه برنامه درسی متمرکز، ضعف نظام تعلیم و تربیت معلم در کشور، عدم کسب مهارت‌های مورد نیاز معلمان چندپایه در مراکز تربیت معلم و نبود فرهنگ مشارکت، پشتیبانی همکاران در زمینه بهبود و حل مشکلات مربوط به کار وجود ندارد (Abolkashif Nouri, 2018).

اگر معلمان تمام ویژگی‌های تخصصی و آموزش‌های خاص معلم چندپایه را کسب کنند، در کلاس‌های تک‌پایه و چندپایه موفق‌تر عمل خواهند کرد. معلمان تک‌پایه هم با دانش‌آموزان با توانایی‌های مختلف سروکار

آموزشی و فعالیت‌های خلاقانه و جذاب (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۲۰، ۲۱، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۳۱، ۳۴).

۴. راهکارهایی برای نظام چندپایه

بازنگری در برنامه درسی ملی و تدوین برنامه‌های درسی دوره ابتدایی متناسب با مناطق شهری و روستایی؛ تحلیل نیازهای حداقل توانایی و مهارت‌های آموزشی؛ گسترش محتویات و متن برنامه‌ریزی درسی با استفاده از مواد درسی پیشرفته با روش مناسب با شرایط اجتماعی کلاس‌های چندپایه؛ شرکت‌دادن والدین، معلمان و انجمن در بازنگری و توسعه برنامه آموزش؛ انتخاب موضوع‌های کلی و عمومی برای دروس متناسب برای تمام پایه‌ها؛ گسترش جدول زمانی انعطافی برای تمام پایه‌ها در تمام جلسات درسی مربوط به آن موضوع؛ کاهش تمرکز در برنامه‌های درسی و طراحی برنامه‌های درسی مخصوص کلاس‌های چندپایه به‌گونه‌ای که بتوان بین دروس مختلف ارتباط برقرار کرد؛ آموزش معلمان برای کلاس‌های چندپایه در دوره‌های تربیت معلمان و ضمن خدمت (حضور و غیرحضور)؛ رفع مشکل کمبود معلم (مانند کشور اندونزی در سه مرحله) در مناطق پرجمعیت و دوردست؛ اهتمام دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به گنجاندن برنامه درسی چندپایه در برنامه اصلی آموزشی؛ ایجاد سیستم پشتیبانی هم‌هنگ در سطح ملی، استانی و محلی در قالب راهبران آموزشی، ارائه کتابچه‌های راهنما؛ ایجاد واحدهایی خاص برای مدارس کوچک به منظور کارورزی دانشجو معلمان؛ شناسایی مراکزی در هر منطقه برای کمک به مدارس در تهیه امکانات؛ تدوین کتب درسی تلفیقی؛ استفاده از طرح روستامرکزی؛ استفاده از مجتمع‌های آموزشی و پرورشی؛ گزینش معلمان بر اساس شایستگی‌های حرفه‌ای و فردی لازم و بهره‌مندی از معلمان بومی برای فرهنگ‌سازی؛ مدیریت حضور معلمان چندپایه حداقل سه سال متوالی در یک مدرسه برای الگوگیری بهتر

روستاهای کم جمعیت، حجم کار روستاییان را افزایش می‌دهد و اولیا ناچارند قسمتی از کار خود را به فرزندان تفویض کنند که غیبت دانش‌آموزان بر اثر آن، بیشتر در ماه‌های فروردین، اردیبهشت و خرداد رخ می‌دهد. همچنین، دانش‌آموزان روستایی با یک سرماخوردگی، برای مداوا عازم شهر می‌شوند تا تحت درمان قرار گیرند. رفت‌وآمد آن‌ها علاوه بر طول درمان، مدت غیبت آن‌ها را افزایش می‌دهد (Samadian, 2013). همان‌طور که ذکر شد محرومیت از محیط مناسب خانه، پایین بودن سطح تحصیلات خانواده‌ها، مشکلات تغذیه و بهداشت، پایین بودن تمایل به مشارکت اولیا و جامعه در مدرسه، نداشتن دوره پیش‌دبستانی، نامناسب بودن زمینه محیطی مناسب برای کسب تجربیات بیرون از مدرسه و عدم دسترسی به مواد یادگیری و تجهیزات لازم از دیگر چالش‌های دانش‌آموزان است (Mathot & Valas, 2011).

شناخت جامعه محلی، موقعیت جغرافیایی و اقتصادی و فرهنگی، استفاده از تجارب والدین، استفاده از عناصر محلی و لزوم به‌کارگیری زبان مادری از عوامل خارجی تأثیرگذار بر کلاس‌های چندپایه است. عدم توجه به بافت جامعه و شناخت غیرکافی می‌تواند مشکل تدریس در این کلاس‌ها را بیشتر نماید. در فرایند جذب معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها، معمولاً از معلمان غیربومی که شناختی از فرهنگ و محیط زندگی دانش‌آموزان ندارند، استفاده می‌شود. مشغله زیاد اولیا به دلیل درگیر بودن در کارهای کشاورزی، دامداری و ... و نیز کم‌سوادی، فقر مالی و تعداد زیاد فرزندان، از توجه آن‌ها به وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان کاسته است و عدم مشارکت اولیا، زنجیره ارتباط در حلقه فرایند آموزشی را قطع می‌کند که ترمیم آن دشوار است. در این زمینه داگلاس (Douglas, 1968) quoted from Samadian, 2013) علاقه والدین به تحصیل فرزندان را مهم‌ترین عامل پیشرفت می‌داند. علاوه بر این، عدم سازگاری برنامه مدرسه با نیازهای جامعه، عدم اعتماد، عدم وجود برنامه‌های آموزشی، پرورشی و ترویجی و فقر فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، مانع از مشارکت اولیا

دارند. آن‌ها با کسب تجارب یادگیری، راهبردهای مختلف تدریس و گروه‌بندی در کلاس‌های چندپایه نسبت به حل مسائل مربوط به کلاس خود موفق‌تر عمل خواهند کرد. بر این اساس، چنانچه تربیت نیروی انسانی برای مقطع ابتدایی با محوریت تربیت نیروی انسانی برای کلاس‌های چندپایه باشد، با نتایج بهتری همراه خواهد بود (Mathot & Valas, 2011). چند نوع معلم برای آموزش در کلاس‌های چندپایه وجود دارد که می‌تواند به کارایی این کلاس‌ها بیافزاید: معلم چندحرفه‌ای که در واقع کمک یا مبصر کلاس است، به ویژه وقتی معلم قبلی از محیط کار خود بیرون می‌رود؛ معلمان همکار در جایی که ظرفیت و بافت چندپایه دانش‌آموزان طوری است که می‌توانند در درس به یکدیگر کمک کنند که این خود یک منبع غنی کاری محسوب می‌شود؛ اعضای جامعه یا انجمن و والدین که آن‌ها هم می‌توانند در فرایند تدریس کمک محسوب شوند و این خود باعث پیوند مدرسه و اجتماع یا والدین می‌شود (Pourmand, 2018).

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در ارتباط با دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه وجود دارد، مشکل گروه‌بندی دانش‌آموزان است. گاهی در یک پایه، یک یا دو دانش‌آموز وجود دارند و دانش‌آموزان پایه‌ای دیگر، بیش از پنج نفرند. بهترین ترکیب اندازه گروه ۴ نفر است. چنانچه تعداد اعضای گروه کمتر از ۴ نفر باشند، یادگیری مشارکتی اثر واقعی خود را از دست می‌دهد، گروه تحرک و پویایی کمتری دارند و ممکن است بازده لازم را نداشته باشند (پورمند، ۱۳۹۷). ترکیب جنسی مختلف در هر پایه، یکی دیگر از مشکلات کلاس‌های چندپایه است که سبب می‌شود اعضای گروه همکاری کمتری داشته باشند (Aghazadeh & Fazli, 2010). به این ترتیب، معلمان این کلاس‌ها در ارتباط با هر گروه سنی و جنس باید توجه و رفتار خاص آن گروه را در نظر گیرند و برای این امر آموزش ببینند؛ زیرا با کودکان ۶ ساله نمی‌توان همان برخوردی را داشت که با دانش‌آموز ۱۳ ساله مقتضی است. عدم تقسیم کار در

راستای تحقق اهداف توسعه هزاره است که از طریق فراهم نمودن آموزش و پرورش باکیفیت و مرتبط با جوامع کوچک، فقیر و دورافتاده‌ای که دانش‌آموزان در آن زندگی می‌کنند و از جانب نظام آموزشی مورد غفلت واقع شده‌اند، این امر را ممکن می‌سازد (Enayati & et al, 2016). توسعه و پیشرفت آموزش چندپایه نیازمند تغییر واقعی در دید فلسفی، اجتماعی، روان‌شناسی و آموزشی در آموزش و پرورش؛ شناخت ناهماهنگی مدارس و کلاس‌هایی که وابستگی بیشتری به خانواده و گروه‌های اجتماعی دارند؛ شناخت بافت کلی دانش‌آموز مثل نگرانی‌های او؛ توجه به این موضوع که تدریس یک امر فنی است که مشکلات خاص خود را دارد و در عین حال می‌تواند با حمایت، روش خاص خود را ارائه دهد و تغییر روش معلم از یک فرد یکنواخت به یک فرد قابل اعتماد و مشاور است. اگر این موارد در نظر گرفته نشود و تأکید فقط بر کاربردهای علمی تدریس چندپایه باشد، فقر خدماتی ادامه خواهد یافت.

زمان آموزش و پرورش در کلاس‌های چندپایه بین چندین پایه تقسیم می‌شود و همین امر برنامه‌ریزی‌ها و بار کاری معلم را دوچندان می‌کند. این همان دغدغه اصلی تمام معلمان چندپایه است که به فراوانی در پژوهش‌ها به آن اشاره شد؛ بنابراین، لازم است تغییرات معناداری برای وقوع فرایند یاددهی و یادگیری در این مدارس آغاز شود. گام اول برای تسهیل فرایند بهبود در مدارس چندپایه، آشنا کردن دولت‌ها با نوآوری‌های کشورهای دیگر است و گام دوم برای ایجاد برنامه‌های عملی خلاقیت و نوآوری، ایجاد کرسی برای جلب مشارکت ملی وسیع و مشورت در زمینه شیوه‌های اجرای نوآوری می‌باشد (Diwan, 2015).

اکنون زمان آن فرا رسیده که نظام آموزشی برای کلاس‌های چندپایه برنامه‌ای جامع و مانع را متناسب با شرایط کلاس‌های چندپایه با همان اهداف توسعه ملی و وفادار به برنامه درسی ملی و با در نظر گرفتن ویژگی‌های فرهنگی، زبانی و منطقه‌ای کلاس‌های چندپایه طراحی و ارائه نماید. آموزش چندپایه برای

می‌شود. بر این اساس، ضروری است به اولیا آموزش داده شود که هدف مدرسه، آماده‌سازی کودکان برای شرکت در فعالیت‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی است (Mathot & Valas, 2011).

یکی از مهم‌ترین مشکلات در نظام آموزشی آن است که برنامه درسی در کشور به صورت متمرکز تدوین می‌شود. در واقع، برنامه درسی ملی در کشور برای کلاس‌های تک‌پایه طراحی شده‌اند. در زمینه متون درسی که ۶ معلم در مدارس عادی با مشکلات زیاد آن‌ها را تدریس می‌کنند، این انتظار وجود دارد که یک معلم با عدم گذراندن آموزش‌های خاص برای اداره کلاس‌های چندپایه، کار ۶ معلم را در یک کلاس انجام دهد و کلیه متون برنامه درسی ملی را بی‌کم و کاست به دانش‌آموزان تدریس کند. بر این اساس، برنامه درسی ملی در مناطق روستایی با نیازها و شرایط خاص دانش‌آموزان هماهنگی ندارد. محتوای آموزشی اغلب ماهیتی شهری دارند و فرهنگ و آداب و رسوم محلی و بومی مناطق مختلف در آن گنجانده نشده است. این محتواها مخصوص کلاس‌های تک‌پایه طراحی شده‌اند، در حالی که در مناطق روستایی از روی ضرورت گسترش یافته‌اند. معلمان نیز از مهارت لازم برای انطباق برنامه درسی با نیازها و شرایط محلی و فرهنگ دانش‌آموزان و انطباق محتواهای مجزای پایه‌های مختلف برخوردار نیستند؛ بنابراین لازم است دانش معلم نسبت به محتوا و یادگیرنده بالا رود و خلاقیت معلم در کنار دانش وی می‌تواند بستر ساز انطباق برنامه‌های درسی حاضر با زمینه و فرهنگ دانش‌آموزان باشد. با این حال، تعدیل برنامه درسی توسط معلمان و هماهنگ کردن آن با نیازهای کودکان و اهداف کلاس‌های چندپایه صورت نمی‌گیرد. در ایران کلاس‌های چندپایه به عنوان نظام آموزشی مستقل محسوب نمی‌شوند و دارای کتاب و معلم ویژه نیستند و اغلب پایین‌بودن آمار دانش‌آموزان تشکیل این کلاس‌ها را ضروری ساخته است (Samadian, 2013).

کلاس چندپایه ابزاری مهم و مناسب برای کشورها در رسیدن به آموزش و پرورش اجباری بین‌المللی در

کارورزی دانشجویان معلمان علاوه بر کلاس‌های تک‌پایه در مدارس چندپایه روستایی نیز اجرا شود و نیازها و شرایط ویژه مدارس کوچک روستایی و چندپایه در راهبردها و سیاست‌های طولانی‌مدت وزارت آموزش و پرورش در نظر گرفته شوند. در این زمینه، می‌توان تجارب برخی کشورها را در کیفیت‌بخشی به کلاس‌های چندپایه بومی‌سازی کرد. محتوای درسی کلاس‌های چندپایه، همان محتوای درسی کلاس‌های تک‌پایه است که حجم زیادی از مطالب را پیش روی معلم می‌گذارد. با توجه به کمبود زمان در این کلاس‌ها پیشنهاد می‌شود برنامه درسی متناسب با ماهیت تدریس در کلاس‌های چندپایه و ویژگی‌های خاص آن طراحی شود؛ به عبارت دیگر، در برنامه درسی کلاس‌های چندپایه از طریق کاهش تمرکز در تدوین برنامه درسی و افزایش مشارکت و امکان انعطاف معلمان برای انطباق بیشتر محتوای برنامه‌ها با شرایط کلاس‌های چندپایه تجدیدنظر شود. یکی از این فعالیت‌ها، تلفیق محتوای دروس مرتبط به هم از طریق شناسایی روابط طولی و عرضی موضوعات مشترک در بین دروس مختلف در هر پایه و پایه‌های مختلف است. همچنین پیشنهاد می‌شود امکانات و تجهیزات مدارس چندپایه در زمینه‌های مختلف توسعه یابد و اقدامات لازم به‌منظور افزایش منزلت اجتماعی معلمان روستایی و ایجاد انگیزه در معلمان از طریق ارائه مشوق‌های لازم و برقراری روابط انسانی مطلوب در سلسله‌مراتب اداری، صورت گیرد. در زمینه جلب مشارکت‌های جامعه محلی از طریق رسانه‌ها و نهادهای مختلف به‌ویژه سیستم آموزش و پرورش فرهنگ‌سازی شود تا احتمال موفقیت در اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های مدرسه بیشتر گردد. همچنین با توجه به اینکه شمار زیادی از دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه دوزبانه‌اند، پیشنهاد می‌شود برای حذف نابرابری و تحقق عدالت آموزشی، طبق اصل ۱۵ قانون اساسی در برنامه درسی در مورد آموزش به زبان مادری نیز اقداماتی صورت گیرد.

اینکه از قیدوبندهای نظام فعلی آزاد شود و زمام امور را به عنوان یک روش آموزشی معتبر در دست گیرد، نیازمند تغییر الگوست؛ الگویی که در مبانی آموزشی، فلسفی، اجتماعی و روان‌شناسی آموزش و پرورش تغییر پایدار ایجاد کند، ناهماهنگی مدارس و کلاس‌ها را به رسمیت بشناسد و به آن‌ها بها دهد، به کودک به عنوان یک کل بنگرد و به علائق و سلائق او نیز توجه کند و نقش و جایگاه معلم را از آموزش‌دهنده به راهنما و تسهیل‌گر تغییر دهد. دستاورد چنین الگویی، می‌تواند از طریق اصلاح سازمان‌دهی برنامه درسی، بهبود راهبردهای یاددهی و یادگیری، تهیه و تولید مواد آموزشی، اصلاح شیوه‌های ارزشیابی و تغییر نقش معلم با توجه خاص به تربیت معلم محقق شود. در چنین شرایطی است که تدریس چندپایه می‌تواند به عنوان راهکار مؤثر آموزشی و اقتصادی، آرمان‌های ملی را در زمینه آموزش و پرورش برای همه به‌ویژه در مناطق محروم و جذب پسران و دختران بازمانده از تحصیل، تحقق بخشد (Aghazadeh & Fazli, 2010).

با توجه به دشواری کار معلم در کلاس‌های چندپایه، برای نظم‌دهی و سازمان‌دهی فعالیت‌های کلاس پیشنهاد می‌شود الگویی متناسب با شرایط کلاس‌های چندپایه طراحی و اعتباریابی شود؛ معلمان با دقت بیشتر و از میان افرادی که شایستگی‌های حرفه‌ای و شخصی لازم برای فعالیت در کلاس‌های چندپایه دارند، گزینش شوند. در مراکز تربیت معلم اهمیت چندانی به کلاس‌های چندپایه داده نمی‌شود؛ بنابراین تدریس واحدهای درسی بیشتر در این زمینه برای تربیت نظری و عملی دانشجویان معلمان می‌تواند مفید باشد. همچنین، پیشنهاد می‌شود برنامه تربیت معلمان برای استخدام در مناطق روستایی و مخصوص کلاس‌های چندپایه تهیه شود و برنامه‌های رشد و ارتقای حرفه‌ای معلمان در دوره‌های ضمن خدمت به صورت اصولی و علمی تدوین گردد. دانشجویان معلمان، دوره‌های کارورزی خود را در مدارس تک‌پایه شهری می‌گذرانند؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود دوره‌های

- Psychology, Educational Sciences*, 17, 16-31. [Persian]
- Arabc Aisak, R. (2015). *Investigating the effect of combined learning on academic achievement and retention of students in multi-grade classes in Persian*. Master Thesis, Birjand University, Faculty of Educational Sciences and Psychology. [Persian]
- Asadi Yeganeh, A. (2017). *Study of quality strategies for multi-grade classes in elementary school in Farmahin city*. Payame Noor University of Markazi Province - Payame Noor Center of Arak. [Persian]
- Azizi Hani Garmaleh, I. (2013). *Challenges of teaching in multi-grade middle school classes in Sarvabad region and providing solutions to improve it*. Master Thesis, University of Kurdistan. [Persian]
- Azizi, N., & Hussein Panahi, K. (2013). Comparison of academic achievement of second grade elementary students in multi-grade classes with normal school students in Persian language skills. *Shahed University*, 20 (3), 179-194. [Persian]
- Bahari Babadi, L. (2017). *Identifying the educational challenges of the multi-grade elementary classes of the nomads of Lali city*. Master Thesis, Tarbiat Dabir Shahid Rajaei University. [Persian]
- Bahrami, E., & Romania, S. (2017). *Investigating problems in multigrade schools; Learning method, materials and region*. Fifth Scientific Conference on Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Injuries of Iran. [Persian]
- Barbetta, G. P., Sorrenti, G., & Turati, G. (2018). *Multigrading and child achievement*. University of Zurich, Department of Economics, Working Paper, (275).
- Bashiri Haddadan, K. (2013). *Description of the experiences and perceptions of teachers and experts from education in the multi-grade classes of the primary school in the rural*
- منابع**
- Abdi, S. (2019). *Investigating the problems of implementing the curriculum in the multi-grade classrooms of Mosian region*. Master Thesis, Shahid Chamzan University of Ahvaz, Faculty of Educational Sciences. [Persian]
- Abedinia, A. (2020). *Identifying the effective factors on the effectiveness of educational leaders*. Master Thesis in Educational Sciences, Department of Educational Research, Department of Educational Sciences, University of Educational Sciences and Psychology. [Persian]
- Abolkashif Nouri, M. (2018). *Comparative studies of multi-grade classes*. Tehran: Gerdooye Danesh. [Persian]
- Aghazadeh, M. (2015). *A practical guide to new teaching methods for single-grade and multi-grade classes*. Tehran: Meraat. [Persian]
- Aghazadeh, M., & Fazli, R. (2010). *Training guide in multi-grade classes*. Tehran: Aijeh. [Persian]
- Alizadeh, M. (2016). *The Effectiveness of Collaborative Teaching Method on Multiple Intelligences and Perception of Competence of Experimental Science Lessons of Students in Multiple Classrooms of Nokhandan Region*. Master Thesis, Payame Noor Asan University of Khorasan Razavi, Faculty of Psychology and Educational Sciences. [Persian]
- Almasyan, S. Z. (2016). *Pathology of education in multi-grade classes from the perspective of teachers of multi-grade primary schools in Delfan city*. Master Thesis, Al-Zahra University, Faculty of Psychology and Educational Sciences. [Persian]
- Ansari, A., & Hassani Karimabad, A. (2019). Description of lived experiences of primary school teachers about multi-grade classes (Case study of multi-grade classes of Anzali Education Department). *Recent Advances in*

- Diwan, R. (2015). Small schools in rural India: 'Exclusion' and 'inequity' in hierarchical school system. *Policy Futures in Education*, 13(2): 187-204.
- Enayati, T, Zamani, F, Movahedian, M. (2016). Classroom Management Strategies of Multigrade Schools with Emphasis on the Role of Technology. *IJVLMS*, 7(2): e12161.
- Ezzati, Kh. (2020). A study of teaching methods and strategies in multigrade classrooms with emphasis on self-directed learning method. *Management Research in the Islamic World*, 2 (2), 61-90. [Persian]
- Ghanbari, M., & Nikkha., M. (2017). What do classroom teachers know about the opportunities and limitations of these classes? *Teacher Career Development*, 2 (2), 55-66. [Persian]
- Hosseini, S. H. (2014). *A Comparative Study of the Vocational Status and Teacher Training System of Iranian Multi-Grade Classrooms with Canada, Greece and Indonesia*. Master Thesis, Research Institute of Humanities and Social Sciences, Tarbiat Dabir Shahid Rajaei University. [Persian]
- Imami, S. A. (2017). *Investigating the effect of brainstorming teaching method on self-efficacy and academic engagement of second year students in multi-grade schools*. Master Thesis, Payam-e-Noor University of Khorasan Razavi Province, Payam-e-Noor Center of Gonabad. [Persian]
- Janabinmin, A., Khodaei, A., & Hosseini, M. (2019). Management of multi-grade classrooms of primary schools in Garmsi city, injuries and solutions. *A New Approach in Educational Management*, 3 (39), 49-64. [Persian]
- Karimi, M. S., & Ghafouri, K. (2018). Advantages and limitations of multi-grade classes based on the lived experiences of multi-grade class teachers. *Teacher Career Development*, 3 (2), 59-74. [Persian]
- areas of Kleiber in the academic year of 1992-91. Master Thesis, University of Tabriz, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Department of Educational Sciences. [Persian]
- Bashiri Haddan, K., Mahmoudi, F., Rezapour, Y. & Adib, Y. (2016). Description of teachers' and experts' experiences of the teaching-learning process in the multi-grade classrooms of the rural areas of Kleiber. *Education and learning research. Two Quarterly Journal of Shahed University*, 22 (7), 107-120. [Persian]
- Bogri, A. (1397). *Investigating the views of educational experts about qualitative-descriptive evaluation in multi-grade classes in order to provide a practical model*. Master Thesis, Fatemeh Al-Zahra University of Isfahan. [Persian]
- Bongala, J. V., Bobis, V. B., Castillo, J. P. R. & Marasigan, A. C. (2020). Pedagogical strategies and challenges of multigrade schoolteachers in Albay, Philippines. *International Journal of Comparative Education and Development*, 22 (4), 299-315.
- Brown, B. A. (2010). *Multigrade teaching A Review of Issues, trends and practices Implications for Teacher Education in south Africa*. the Centre for Education Policy Development (CEPD) (pty) Ltd Johannesburg, 58-22.
- Checchi, D., & De Paola, M. (2017). The Effect of Multigrade Classes on Cognitive and Non-Cognitive Skills: Causal Evidence Exploiting Minimum Class Size Rules in Italy. *Economics of Education Review*, 67 (2018), pp. 235-253.
- Darwishnur, R. (2020). *Identifying barriers to the use of new teaching methods in multi-grade classrooms from the perspective of professors on the campuses of Farhangian University in Mazandaran Province*. Master Thesis, Shahed University, Faculty of Humanities. [Persian]

- grade classes. Master Thesis, Arak University, Faculty of Literature and Humanities. [Persian]
- Mariano, L. T., & Kirby, N. Sh. (2009). *Achievement of Students in Multigrade Classrooms Evidence from the Los Angeles Unified School District*. RAND working paper.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D.G., The PRISMA Group (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *PLoS Med*, 6 (7): e1000097.
- Mokosana, C., & Kapisa, M. J. (2007). *Multigrade teaching tutorial*. Translated by Muharram Aghazadeh. Tehran: Aijeh. [Persian]
- Mortazavizadeh, S. H. (2015). *Management and planning of multi-grade classes*. Tehran: Kourosh. [Persian]
- Mortazavizadeh, S. H., Nili, M. R., Nasr Isfahani, A. R., & Hassani, M. (2018). Analyzing teachers' views on the implementation problems of the descriptive qualitative evaluation plan in multi-grade classrooms and providing solutions to solve them. *Research in Curriculum Planning*, 15 (57), 80-93. [Persian]
- Msimanga, M. R. (2020). Teaching and Learning in Multi-Grade Classrooms: The LEPO Framework. *Africa Education Review*, 17(3), 123-141.
- Naparan, G. B., & Alinsug, V. G. (2020). Classroom strategies of multigrade teachers. *Social Sciences & Humanities Open*, 3(1), 100109.
- Nazari, A. (2020). *Identifying sources of job stress in multigrade teachers: A qualitative study*. Master Thesis, Zanjan University, Faculty of Humanities. [Persian]
- Noorolahi, B. (2013). *Success factors in multigrade classes*. Ardabil: Rezvan Garden. [Persian]
- Okamoto, Y., & Potane, J. (2020). *Opportunities and Challenges in Multigrade Teaching*
- Keshavarz, A. (2019). *Examining the compliance of the implemented and obtained curriculum with the intended curriculum of the sixth grade celestial gifts lesson in multi-grade classes*. Master Thesis, Kharazmi University, Faculty of Psychology. [Persian]
- Khezri, F. (2018). *Investigating the effect of participatory method and combined method on self-direction and academic achievement of science course in sixth grade elementary students of Piranshahr city*. Master Thesis, Allameh Tabatabaei University, Faculty of Psychology and Educational Sciences. [Persian]
- Klidari, A. (2020). *Identifying the most effective method of teaching multi-grade nomadic classes in education in Razaviyeh region*. Master's Degree, Sanabad Golbahar Higher Education Institute.
- Kohandel, M. (2018). Multiple training. *Primary education growth*, 21 (4), 28-30. [Persian]
- Kucita, P.; Kivunja, C.; Maxwell, T. W. & Kuyini, B. (2013). Bhutanese stakeholders' perceptions about imulti-grade teaching as a strategy for achieving quality universal primary education. *International Journal of Educational Development*, 33, 206–212.
- Lajm Ork Moradi, A. A., Rahimi Doost, G. H., & Shahi, S. (2016). Evaluation of empowerment courses for nomadic primary school teachers. *Teaching and Learning Technology*, 2 (6), 77-94. [Persian]
- Little .A. W. (2001). Multigrade teaching: towards an international research and policy agenda. *International Journal of*
- Little, A. W. (2008). Education for All and Multigrade Teaching: Challenges and Opportunities. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 38 (4):505 – 507.
- Mahdaviipur, A. (2018). *Investigating the effect of integrated teaching method on academic motivation, academic engagement and academic achievement of students in multi-*

- Qojali, A. (2019). *Identification and ranking of educational and non-educational problems of multi-grade classrooms in Chaldoran city using Delphi method and fuzzy ANP*. Master Thesis, Payam-e-Noor University of East Azerbaijan Province, Payam-e-Noor Center, Bonab. [Persian]
- Quail, A. and Smyth, S. (2014) Multigrade teaching and age composition of the class: The influence on academic and social outcomes among students. *Teaching and Teacher Education*, 43, 80-90.
- Rahmani, A. (2017). Time management in multigrade classes (action research) . *Future Research and Policy Making*, 3 (8), 40-55. [Persian]
- Safaei Rad, N. (2017). *Designing multi-grade integrated teaching-learning activities for reading and social studies courses in the second elementary course and its accreditation*. Master Thesis, Shahid Chamran Campus, Tehran. [Persian]
- Samadian, S. (2013). *The method of managing and teaching multi-grade classes in the educational system 3-3-6*. Tabriz: The smell of Joey Molian. [Persian]
- Smit, R., & Engeli, E. (2015). An empirical model of mixed-age teaching. *International Journal of Educational Research*, 74, 136–145.
- Statistical findings of the Ministry of Education in the academic year 2020-2021. [Persian]
- Taherizadeh, S. (2013). *Assessing and comparing the internal efficiency of multi-grade and single-grade classrooms in primary schools of Markazi province during the years 2007 to 2011*. Master Thesis, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [Persian]
- Taherizade, S., & Shabany, R. (2019). The curriculum has become an undeniable necessity for multi-grade classrooms. *Using Direct and Indirect Teaching Methods with Zurashi and Watari Approaches in the Philippines: Kagay-Anon Ria Schools Experiences*. International Conference held at Kochi University, Japan.
- Piri, M., & Shahi, R. (2016). The effect of multimedia education on the academic engagement of male and female students in the sixth grade of nomadic multi-grade classes in the course of experimental sciences. *Education Technology (Technology and Education)*, 11 (1), 11-19. [Persian]
- Podat, F. (2017). *Investigating the effective factors on improving the quality of education in multi-grade schools in the elementary school of District 1 of Bandar Abbas*. Master Thesis, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch. [Persian]
- Pourmand, R. (2018). *Designing and validating an education model for multi-grade classes and examining its effect on students' learning in these classes*. PhD Thesis in Educational Technology, Allameh Tabatabaei University, Faculty of Psychology and Educational Sciences. [Persian]
- Pourmand, R., Nowruzi, D., Zarei Zavaraki, I., & Delavar, A. (2018). Investigating the effect of group teaching method of simultaneous teaching of common subjects with different levels of complexity on the learning of students in multi-grade classes. *Teaching Research*, 5 (3), 23-37. [Persian]
- Pourmousavi, S. Y. (2017). *Assess the necessity, importance and strategies of guidance and counseling in multi-grade classes*. 2nd International Conference on Psychology, Educational Sciences and Lifestyle. [Persian]
- Pridmore, P., & Vu, S. T. (2006). *Adapting the curriculum for teaching health in multigrade classes in Vietnam*, in. Little, A. W. (Ed.) *Education for All and multigrade teaching: challenges and opportunitie*, (169-191). Dordrecht: Springer.

Research in Curriculum Planning (Knowledge and Research in Educational Sciences-Curriculum Planning), 16 (36), 66-77. [Persian]

Turani, H., & Arefnejad, S. (2017). Investigating the barriers and methods of attracting school dropouts in rural and nomadic areas. *Teaching Education*, 33 (132), 31-47. [Persian]

UNESCO. (2015). *Practical tips for teaching multigrade classes*. Bangkok: UNESCO.

Vakili Qasrian, L. (2011). *Challenges of teaching in rural areas*. A case study. Master Thesis, University of Kurdistan, Faculty of Literature and Humanities, Department of Educational Sciences.

Vincent, S. (1999). *The multigrade classroom: A resource handbook for small rural schools*. Oregon Northwest regional Educational laboratory.

Zare Khormizi, H., Saadatmand, Z., & Keshtiarai, N. (2020). Effective communication strategies in multilevel classrooms based on teachers' lived experiences. *Education in Law Enforcement Sciences*, 7 (25), 287-308. [Persian]